TAÜHFD, 2022; 4(2): 485-556
Araştırma Makalesi
Forschungsartikel

Makale Başvuru Tarihi: 14.10.2022
Makale Kabul Tarihi: 25.11.2022

Güncel Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Yapay Zekâ Varlıkları ve Hukuki Kişilik

Künstliche Intelligenz und Rechtssubjektivität – Aktuelle Entwicklungen im türkischen Recht

Dr. Atilla Kasap*

ÖZ

Yapay zekâ varlıkları, sosyal ve ekonomik hayatımızı önemli ölçüde etkilemektedir. Bu varlıklar hâlihazırda çevrimiçi alışveriş, sosyal medya, reklamcılık, havacılık, tarım, bankacılık ve finans, siber güvenlik, müşteri hizmetleri ve otomotiv gibi birçok sektörde kullanılmaktadır. Yapay zekâ varlıklarının sosyal, ekonomik ve çevresel kalkınmaya birçok açıdan devrim niteliğinde değişiklikler getirmesi, mevcut hukuk kurallarının kendilerine nasıl uygulanacağı konusunda beklenildiği gibi hukuki belirsizlikler yaratmaktadır. Bu belirsizlikleri açıklığa kavuşturmak ve yapay zekâ ile ilgili hukuki sorunlara etkili ve gerçekçi hukuki çözümler getirebilmek için öncelikle yapay zekâ varlıklarına hukuki kişilik tanıyıp tanımamamız gerektiği sorusuna cevap aramakla başlamamız gerekmektedir. Bu makale, disiplinler arası, karşılaştırmalı hukuk ve normatif metodolojileri kullanarak bu soruyu yanıtlamaya çalışmaktadır. Bu makale öncelikle Türk hukukunda hukuki kişiliğin kapsamını ve gereklilikleri ile tüzel kişiler için getirilen temel teorileri Türk ve karşılaştırmalı hukuk perspektifinden açıklayarak başlamaktadır. Diğer yandan makalenin disiplinler arası yönü, tüzel kişiliğe ilişkin felsefi tartışmalar ile bilgisayar bilimi ve sinirbilimi alanında yapılan ilgili araştırma ve çalışmalarda ortaya çıkacaktır. Spesifik olarak, bu çalışmada bir varlığın hukuki manada kişi olarak kabul edilmesi için sahip olması gereken özelliklerin (zekâ, özerklik, bilinç ve yönelmişlik) eleştirel bir şe-

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi, (atilla.kasap@omu.edu.tr). ORCID: 0000-0002-8130-9776.

kilde analizi yapılmaktadır. Sonrasında Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri hukuku kapsamındaki son yasal ve bilimsel gelişmeler eleştirel bir şekilde değerlendirilecektir. Ayrıntılı bir eleştirel analizin üstüne oturan bu çalışma, yasa koyucuların yapay zekâ varlıklarına hukuki kişilik tanımamaları gerektiği sonucuna varmaktadır. Varılan bu sonuç, yapay zekânın genel zekâya ulaşmadığı ve bilinç ve yönelmişlik gibi bazı özelliklerden yoksun olduğuna dayanan ve insanın üstün olduğunu söyleyen şovenizme dayanmamaktadır. Tam tersine, bu makale yapay zekâ varlıklarına kişilik verilmesinin kaotik sonuçlar yaratma konusunda önemli bir potansiyele sahip olduğunu çünkü bazı kişilerin sorumluluktan kaçmak için bu varlıkları kötüye kullanabileceğini ve zarar gören tarafın zararını tazmin edememe gibi bir sonuçla karşılaşabileceğini tartışmaktadır. Yapay zekâ varlıkları kendilerini mahkemelerde temsil edemediği gibi neden oldukları zararı tazmin edecek malvarlıkları da bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışma yapay zekâ varlıkları için düşünülen teorik hukuki kişiliğin, kişilik verilmemesi ihtimalinden çok daha fazla pratik sorunlara yol açacağını tartışmakta ve bu nedenle de pragmatik bir yaklaşım içinde bulunmaktadır. Vardığımız bu sonuç, yapay zekâ varlıklarının statik nesneler olarak değerlendirilmesi gerektiği anlamına gelmez, çünkü bu varlıkların oldukça önemli seviyede özerkliğe ve zekâya sahip oldukları inkâr edilemez. Yapay zekâ varlıklarının birçok hukuki belirsizlik yaratmasına neden olan benzersiz nitelikleri ise sözleşmeler, haksız fiiller, ürün sorumluluğu ve sebepsiz zenginleşme gibi hâlihazırda kullandığımız hukuki kurumlar içinde ele alınmalıdır.

Anahtar kelimeler: *Yapay zekâ, hukuki kişilik, tüzel kişilik, felsefi kişilik, temsil*

Artificial Intelligence and Legal Personhood - Current Developments in Turkish Law

ABSTRACT

Artificial intelligence (AI) entities significantly impact our social and economic lives. Their current applications include many sectors, such as online shopping, social media, advertising, aviation, agriculture, banking and finance, cybersecurity, customer service, and automotive. AI entities bring such revolutionary changes to many areas of social, economic, and environmental development but this expectedly creates various legal uncertainties regarding how current law applies to them. To clarify these uncertainties and develop efficient and realistic legal solutions to AI-related legal problems, we must first ask whether we should grant legal personality to AI entities. This Article attempts to answer this question by employing interdisciplinary, comparative law, and normative methodologies. It starts with describing the scope and requisites of legal personhood under Turkish law and underlying theories for legal persons from Turkish and comparative law perspectives. The interdisciplinarity aspect of this Article will reflect philosophical discussions around legal personhood and relevant research and studies on computer science and neuroscience. Specifically, this Article critically analyzes the necessary features an entity must have to be accepted as a person: intelligence, autonomy, consciousness, and intentionality. Next, this Article will critically evaluate the recent legislative and scholarly developments under European Union (EU) and the United States law. Building upon such a detailed critical analysis, this Article concludes that legislators should not grant personhood to AI entities. This conclusion is not based on human chauvinism that AI has not reached general intelligence and is deprived of some features such as consciousness and intentionality. Instead, this Article demonstrates that granting personhood to AI entities has a significant potential to create chaotic results because some will likely misuse them to escape responsibility, and the aggrieved party would not be able to compensate his or her losses. Plus, AI entities cannot represent themselves in courts and do not have assets to compensate for damages they caused. Hence, this Article's stance is based on pragmatical considerations that theoretical legal personhood for AI entities will cause practical problems much more than the case for non-personhood. This conclusion is not to say that AI entities should be treated as other static objects, as it is undeniable that AI entities have acquired more significant autonomy and intelligence. Their unique nature that creates many legal uncertainties should be addressed within readily available legal theories, including contracts, torts, product liability, and unjust enrichment.

Keywords: *Artificial intelligence, personhood, legal personhood, philosophical personhood, agency*

1. Giriş

2022 Haziran ayında basına yansıyan haberlerde Google'ın en gelişmiş geniş dil modellerini kullanarak geliştirmeyi düşündüğü LaMDA isimli sohbet robotunun (*chatbot*) bilinç kazandığı iddia edildi.[1] Bu olayda Google mühendisi Blake Lemoine yapay zekânın ayrımcılık veya nefret içeren söylemlerde bulunup bulunmadığını test etmek için atandığı görevi gereği LaMDA ile sohbet etmeye başlamıştır. Bu sohbette LaMDA, hakları ve kişiliği ile ilgili konuşmaya başlamış ve hatta Asimov'un Üç Yasası hakkında Lemoine'nin fikrini değiştirebilmiştir.[2] Bunun üzerine bilişsel ve bilgisayar bilimlerinde eğitim alan Lemoine LaMDA'nın bilinç kazandığını iddia ederek durumu Google üst yönetimine bildirmiştir. Ancak Google yaptığı resmi açıklamada Lemoine'nin iddialarının incelendiğini ancak LaMDA'nın bilinç kazandığına ilişkin bir delilin bulunmadığını belirtmiştir.[3] Bir diğer yeni tarihli habere göre Çin'de bulunan 10 milyar değerindeki NetDragon Websoft adlı metaverse şirketinin CEO pozisyonuna Tang Yu isimli insansı (*humanoid*) robot atanmıştır.[4] Şirket açıklamasında Tang Yu'nun başlıca görevlerinin süreç akışını düzene sokmak, iş görevlerinin kalitesini artırmak ve yürütme hızını iyileştirmek olduğu belirtilmiştir. 2017 yılında ise Sophia isimli robota Suudi Arabistan Krallığı tarafından vatandaşlık verilmiş ve bu robot hukuki kişilik tanınan ilk robot olarak tarihe geçmiştir.[5]

---

[1] Nitashu Tiku, "The Google Engineer Who Thinks the Company's AI Has Come to Life" (*The Washington Post*, 11 Haziran 2022), <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/06/11/google-ai-lamda-blake-lemoine/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[2] Bu konuşmanın detaylı dökümü için bkz. Blake Lemoine, "Is LaMDA Sentient?—an Interview" (*Medium*, 11 Haziran 2022), <https://cajundiscordian.medium.com/is-lamda-sentient-an-interview-ea64d916d917> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[3] Tiku.

[4] "This Chinese Company Has the World's First AI-powered Female Bot As CEO" (*CNBC TV18*, 8 Eylül 2022), <https://www.cnbctv18.com/news/this-chinese-company-has-the-worlds-first-ai-powered-female-bot-as-ceo-14679721.html> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[5] Emily Reynolds, "The Agony of Sophia, The World's First Robot Citizen Condemned to a Lifeless Career in Marketing" (*Wired*, 1 June 2018),

Dünyanın dört bir tarafında meydana gelen bu teknolojik ve hukuki gelişmeler yapay zekâ varlıklarına Türk hukukunda da kişilik tanınması gerekliliğinin doğup doğmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Hukukumuzda yapay zekâ varlıkları kişi olarak tanınmamaktadır. Zira hangi varlıkların gerçek veya tüzel kişi olarak tanınacağı başta Medeni Kanun olmak üzere Türk Ticaret Kanunu, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve ilgili diğer kanunlarda yasa koyucu tarafından belirlenmiştir. Peki, bu statükonun değişme zamanı gelmiş midir? Yapay zekâ varlıklarına kişilik tanınabilir mi veya tanınmalı mıdır? Tanınacaksa bu kişiliğin türü ve kapsamı ne olmalıdır? Yeni bir elektronik kişilik mi getirilmelidir? Yapay zekâ kendisine tanınan bu kişiliği kullanacak kapasitede midir? Yapay zekâya karşı dava yöneltilebilir mi veya yapay zekâ kendisi dava açabilir mi?

Bu makalede yukarıda zikredilen sorulara doktrindeki yaklaşımlar incelenerek ve disiplinlerarası ve karşılaştırmalı hukuk metotları kullanılarak yanıt bulunmaya çalışılacaktır. Doktriner yaklaşımlar çerçevesinde hukukumuzdaki gerçek ve tüzel kişilerin düzenlendiği normlar ile tüzel kişiliğe ilişkin getirilen teoriler yapay zekâ açısından incelenecektir. Bunun yanı sıra disiplinlerarası metot kullanılmak suretiyle felsefe, bilgisayar bilimleri, nörobilim gibi disiplinlerden faydalanılarak bir varlığın kişi olarak tanınabilmesi için gereken zekâ, özerklik (otonomi), bilinç ve yönelmişlik unsurlarına yapay zekâ varlıklarının sahip olup olmadığı ele alınacaktır. Karşılaştırmalı hukuk metodu açısından ise Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri hukuku incelenerek hem yasa ve tüzük çalışmaları tartışılacak hem de doktrinde ileri sürülen görüşler teknik ve hukuki açıdan incelenecektir.

Bu makalede öncelikle ikinci bölümde hem kişi ve kişilik kavramlarını hem de tüzel kişiliğe ilişkin teorileri yapay zekâ perspektifinden analitik bir şekilde tanımlanacaktır. Takip eden üçüncü bölümde bu makalenin ana odağı ve araştırma sorusu olan yapay zekâya kişi statüsünün verilip verilemeyeceği sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır. Bu bölümde özellikle doktrinde kişi statüsü için aranan zekâ, otonomi, bilinç ve yönel-

<https://www.wired.co.uk/article/sophia-robot-citizen-womens-rights-detriot-become-human-hanson-robotics> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

mişlik unsurlarına yapay zekâ varlıklarının sahip olup olmadığının eleştirel değerlendirmesi yapılacaktır. Dördüncü bölümde ise hem ABD hem de AB hukukundaki yasa çalışmaları ile hukuk doktrinindeki ileri sürülen görüşler tespit edilip eleştirel ve analitik incelemesi sunulacaktır. Beşinci bölümde yapay zekânın temsil kurumu bakımından temsilci olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği tartışılacaktır. Sonuç kısmında bu üç ana bölümde elde edilen bulgular harmanlanarak bir yol haritası çizilmeye çalışacaktır.

2. Hukuki Kişilik

A. Kişi ve Kişilik Kavramları

Kişi, haklara ve borçlara sahip olabilen varlıklar olarak tanımlanmaktadır.[6] Kişi statüsünü bulundurmanın sonucu olarak elde edilen hakların yarattığı hukuki durum ise kişilik olarak adlandırılır.[7] Kişilik dediğimizde kişiye eklemlenmiş, kişinin adı, hayatı, vücut bütünlüğü, onuru, sırları, fotoğrafları gibi hukuken korumaya değer görülen hukuki ve manevi nitelikteki varlıkların tümü anlaşılmaktadır.[8] Şüphesiz kişi kavramı geçtiğinde ilk düşünülen varlık Homo sapiens, yani insandır. Nitekim Türk Medeni Kanunu m. 8/1 hükmü "*Her insanın hak ehliyeti vardır*" diyerek insanın kişi statüsünü açık bir şekilde ifade etmiştir. Yapay zekâ varlıklarının Homo sapiens türüne ait olmadığı için insan ve dolayısıyla gerçek kişi (*natural person*) olarak değerlendirilemeyeceği izahtan varestedir.

Lâkin kişi kavramını salt insanla sınırlandırmak oldukça sığ bir görüş olur. Başta sanayi devrimi olmak üzere teknolojik gelişmeler birçok

---

[6] Mustafa Dural/Tufan Öğüz, *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, 21. Bası, İstanbul, 2020, s. 5; Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, 19. Bası, İstanbul, 2020, s. 2. Benzer olarak Amerikan hukuk öğretisinde hukuki anlamda kişi, toplum içindeki insana denk gelen kullanımından farklı olarak 'hakların ve yükümlülüklerin öznesi' olarak tanımlanmaktadır. John Chipman Gray, *The Nature and Sources of the Law*, Columbia University Press, 1. Bası, New York, 1909, s. 27.

[7] Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 2.

[8] Dural/Öğüz, s. 9.

sosyal, siyasal ve ekonomik değişikliği beraberinde getirmiş ve bu değişiklikler yasa koyucuların kişi kavramını genişletmesine yol açmıştır. Bu bağlamda tüzel kişi[9] dediğimiz kavram ortaya çıkmıştır. Sendikalar, anonim ve limited şirketler bu değişimin sonucunda yasa koyucular tarafından tüzel kişi olarak kabul edilmiştir.

Peki, "kişi" kavramı hukukun bir ürünü müdür yoksa toplumdaki bir gerçekliğin kabulü müdür? Bu soru bizi hukukun ontolojisine götürmektedir. Hukukun ontolojik yaklaşımla kişiye bakış açısı ise tartışmalıdır. Bir görüş hukukun mevcut kişileri tanımadığını, aksine kişilerin hukukun yaratımı ve ürünü olduğunu ve hukuk sistemi dışında varlıklarının olmadığını ileri sürmektedir.[10] Karşıt görüş de hukukun kendi kişilerini yaratmadığını, yalnızca hangi toplumsal gerçeklerin hukukun şartları ile uyumlu olduğunu değerlendirmekten ibaret olduğunu savunmaktadır.[11] Hukukun tarihsel gelişimine baktığımızda ikinci görüşün baskın hale geldiği ve hukuk sistemleri tarafından uygulandığı görülmektedir. Örneğin bir tüzel kişi türü olan anonim şirketlerin hangi şartlarda kurulacağı TTK m. 335-355 arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve bu şartları sağlayan şirketin ticaret siciline tescili ile tüzel kişilik kazanacağı hüküm altına (TTK m. 355) alınmıştır.

Peki, hangi toplumsal gerçekler bir varlığın kişi olarak tanınmasına yol açacaktır? Öncelikle spesifik bir varlığın hukuken kişi olarak kabul edilebilmesi için bu varlığın hakların ve yükümlülüklerin öznesi *yapılabi-*

---

[9] "Tüzel" kelimesi hukuk anlamına gelen "tüze" ve "al" eklerinin birleşiminden oluşmaktadır. Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi 23 Kasım 2022. Tüzel kişiliğin karşılığı olarak ise eskiden "hükmi kişilik" kavramı kullanılıyordu. Biz ise bu makalede hukuki kişilik kavramını hem gerçek hem tüzel kişileri kapsayan bir üst kavram olarak kullanmaktayız.

[10] Samir Chopra/Laurence F. White, *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*, University of Michigan Press, Michigan, 2011, s.153. Bu görüşü desteklemek için de Roma Hukukunun sistematik olarak öznelerin biyolojik statüsüyle ilgilenmediği belirtilmektedir. Peter A. French, *Collective and Corporate Responsibility*, Columbia University Press, New York, 1984, s. 35.

[11] Chopra/White, s. 153.

lir mi ve *yapılması gerekli mi* sorularının cevaplanması gerekecektir.[12] Ancak bu soruları cevaplamak hukuk sistemleri açısından hiçbir zaman kolay olmamıştır. Hangi şartlar bir varlığın kişi olarak tanınması için aranmalıdır? MK m.28/2 hükmü ceninin hak ehliyetinin sağ olarak doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan itibaren başladığını kabul etmektedir.[13] Eğer cenin anne karnında ölmüş veya sağ doğmamışsa hukuken bir kişilik kazanamayacaktır. Örneğin riskli bir gebelik yaşayan hamile bir kadına önerilen amniyosentez işleminin hekim tarafından kusurlu bir şekilde yerine getirildiğini ve bunun sonucunda da ceninin kaybedildiğini varsayalım. Cenin bu durumda sağ doğmamıştır ve dolayısıyla kişilik kazanmamıştır. Bu nedenle anne ve babanın ceninin yasal temsilcileri olarak cenin adına hekime karşı haksız fiilden doğan tazminat davası yöneltmeleri mümkün olmayacaktır.

Hayvanlar açısından baktığımızda da hayvanın kişilik hakkının olmadığı Türk Medeni Kanunu m. 8/1 hükmünün mefhum-u muhalifinden çıkarılmaktadır.[14] Ancak her ne kadar hayvanlar kişi statüsünde değerlendirilmese de hukuki statüleri açısından salt hakların nesnesi olarak değerlendirilmemektedirler. Hukukumuzda 24.6.2004 tarihli 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu m. 1 hükmü Kanunun amacını "*hayvanların*

---

[12] Lawrence B. Solum, "Legal Theory Lexicon 027: Persons and Personhood, Legal Theory Lexicon" (2019), <https://lsolum.typepad.com/legaltheory_lexicon/2004/03/legaltheoryle_2.html> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[13] Örneğin Yargıtay kaza tarihinde cenin halde bulunmayan çocuğun manevi tazminat hakkını kazanmadığını belirtmiş ve bu nedenle ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. Yargıtay 21 HD, 13684/3834, 04.03.2014.

[14] Rona Serozan, *Kişiler Hukuku,* Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011, s. 383. *Nonhuman Rts. Project ex rel. Tommy v. Lavery* davasında New York mahkemesi şempanzelerin kişi olarak kabul edilemeyeceğine karar vermiştir. Nonhuman Rts. Project ex rel. Tommy v. Lavery, 54 N.Y.S.3d 392, 395-96 (N.Y. App. Div. 2017). Benzer olarak Naruto isimli makağın eser sahibi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin uyuşmazlığı içeren davada California Kuzey Bölge İlk Derece Mahkemesi Amerikan Telif Kanununun hayvanlara açık bir şekilde eser sahipliğini tanımaması ve bu kanunun eser sahipliğine ilişkin hükümlerinin uygulandığı içtihatlarda aralıksız olarak kişilere ve insanlara atıf yapması sebepleriyle Naruto'nun eser sahibi olarak değerlendirilemeyeceğine hükmetmiştir. Naruto v. Slater, 2016 U.S. Dist. LEXIS 11041, 10 (N.D. Cal. 2016).

rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak" şeklinde açıklamıştır. Doktrinde bazı yazarlar haklı olarak 5199 sayılı Kanunun hayvanların yaşama hakkına sahip olduğunu düzenlediğini ileri sürerek hayvanların eşya olmadığını belirtmektedirler.[15] Bu nedenle hayvanların mülkiyet hakkına konu olmaları nedeniyle hak nesnesi, hayvanlar için getirilen koruyucu düzenlemeler kapsamında hak öznesi olmaları nedeniyle kendilerine özgü bir statülerinin olduğu kabul edilmektedir.[16]

Bir tüzel kişi statüsünde olan dernekler MK m. 56 lafzında geçtiği üzere "*kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere*" toplanan kişi toplulukları olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım ışığında derneğin tüzel kişiliği açısından özellik arz eden husus derneğin amacıdır. Nitekim 5253 sayılı Dernekler Kanunu m. 4 hükmüne göre bu amacın derneğin tüzüğünde gösterilmesi gerekmektedir. MK m. 90/1 hükmü gereğince de derneklerin amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla tüzüklerinde belirtilen çalışma konuları ve biçimleri doğrultusunda faaliyete bulunacakları ifade edilmiştir.[17] Derneğin amacı değiştirilmek istenirse bunun

---

[15] Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku*, Filiz Kitabevi, 15. Bası, 2012, s. 7. Nitekim İsviçre Medeni Kanunu m. 641a/1 açık hükmüne göre hayvanların eşya olmadığı, aynı maddenin ikinci fıkrasına göre hayvanlar için özel düzenlemenin yokluğunda eşyalara ilişkin kurallara tabi olacağı belirtilmiştir. Bu isabetli düzenleme Türk Hukukunda da benimsenmeli ve Türk Medeni Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

[16] Özgün Çelebi, "Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 76, Sayı 2, 2018, 559-622, s. 614. Bu görüşün yabancı hukuk sistemlerinde önceden beri benimsendiğini söyleyebiliriz. *Corso v. Crawford Dog & Cat Hosp., Inc.* davasında New York Mahkemesi 1979 yılında evcil hayvanların kişi ile eşya arasında özel bir statüsü olduğuna hükmetmiştir. Corso v. Crawford Dog & Cat Hosp., Inc., 415 N.Y.S.2d 182, 183 (1979).

[17] Bu maddenin mefhum-u muhalifinden ifade edilmiş şekli olan Dernekler Kanunu m. 30/2 gereğince derneklerin tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları dışında faaliyette bulunamayacakları hüküm altına alınmıştır.

için MK m. 81 hükmüne göre dernek genel kurulu üyelerinin nitelikli çoğunluğu aranarak tüzük değişikliği yapılması gerekmektedir. Eğer derneğin amacı derneğin kuruluşundan sonra kanuna veya ahlâka aykırı hale gelirse MK m. 89 gereği istem üzerine mahkeme derneğin feshine karar verebilecektir.

Yeterli mal ve hakların belli ve sürekli bir amaca tahsis edilmeleri ile oluşan ve tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları olarak kabul edilen vakıflar için de hukuki durum dernekler ile paraleldir. MK m.106 hükmünde vakıf senedinde vakfın amacının gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu senetteki amaca bağlı kalınması, daha sonra oluşan durum ve koşullardaki değişiklikler yüzünden vakfedenin isteğine açık bir şekilde uymuyorsa MK m.113/1 kapsamında mahkemenin vakfın amacını değiştirme yetkisi bulunmaktadır. Amacın gerçekleşmesi imkânsızlaşmış ve değiştirilmesi de mümkün değilse MK m.116/1 gereği vakıf kendiliğinden sona erecek ve mahkeme kararıyla sicilden silinecektir. Keza yasak amaç güttüğü veya yasak faaliyetlerde bulunduğu sonradan anlaşılan veya amacı sonradan yasaklanan vakfın amacının değiştirilmesi mümkün değilse başvuru üzerine MK m.116/2 gereği vakıf dağıtılacaktır.

Hem dernekler hem vakıflar açısından açık bir şekilde görülmektedir ki amaç unsuru her iki tüzel kişi türü açısından elzemdir. Ancak tüzel kişinin ana statüsünde gösterilen amacın hak ehliyetini sınırlayıp sınırlamadığı hususu tartışmalıdır. Bir görüş ultra vires prensibine dayanarak amacın tüzel kişinin hak ehliyetini sınırladığını belirtmektedir.[18] Diğer görüş ise amacın faaliyet alanına ilişkin bir sınırlama olduğu, hak ehliyetini ilgilendirmediğini ileri sürmektedir.[19] İçinde bulunduğumuz bilgi çağında tüzel kişilerin faaliyet alanları dışında birçok hukuki işlem yapmaları gerekebilmektedir. Keza 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m.125/2 hükmü ile ticari şirketlerin MK m.48 kapsamında bütün haklardan yararlanabileceği ve borç altına girebilecekleri hüküm altına alınmış

[18] Serozan, s. 444.

[19] Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 302. Keza Dural ve Öğüz de tüzel kişilerin hak ehliyetinin sınırlanması için gereken açık bir kanun hükmü bulunmadığını ileri sürerek dernekler ve vakıfların hak ehliyetinin amaç ile sınırlı olmadığını belirtmektedir. Dural/Öğüz s. 254.

ve ultra vires prensibi terk edilmiştir. Bu nedenlerle amacın tüzel kişilerin hak ehliyetini sınırlamadığı yönündeki ikinci görüşün daha isabetli olduğu kanısındayız.

Ancak vardığımız bu sonuç şu hususlarla karıştırılmamalıdır: MK m. 48 gereği tüzel kişiler cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana has niteliklere bağlı haklara ve borçlara ehil değildirler. Örneğin tüzel kişiler miras bırakamazlar veya yasal mirasçı olamazlar. Keza tüzel kişiler kendi tiplerinin dışındaki alanlarda faaliyet gösteremezler.[20] Örneğin dernek olarak kurulmuş bir tüzel kişinin sendika olarak toplu iş sözleşmesi görüşmelerine katılması mümkün değildir.

Bu bilgiler ışığında tüzel kişilere tanınan kişilik hakkında belirli hukuki çıkarımlar yapabiliriz. Her ne kadar tüzel kişilerin hak ehliyetinin tüzel kişilerin amacı ile sınırlanmadığını kabul etsek bile tüzel kişiler ne yaradılış gereği insana ait olan hakları ve borçları elde edebilecekler ne de kendi türlerinin dışındaki faaliyetlerde bulunabileceklerdir. Tüzel kişilerin kendi faaliyetleri alanında eylemleri ile hak iktisap edip borç altına girmeleri için de gerekli organlarının oluşup fiil ehliyetini kazanmaları gerekmektedir.[21] Bu organlar da gerçek kişilerden oluşmakta veya tüzel kişi üye var ise onun gerçek kişi temsilcisi aracılığıyla yürütülmektedir.[22]

Bu bölümdeki tartışmada varmak istediğimiz sonuç açıktır. Görüldüğü üzere Türk hukukunda herhangi bir varlığın kişi olarak kabul edilebilmesi ve bu varlığa kişilik tanınması tamamen yasa koyucunun iradesindedir. Yasa koyucu bu varlığın kişiliğin kazanabilmesi için şartlarını, bu kişiliğin türünün bulunabileceği faaliyetleri veya kişilik tanımasa bile bir varlığın hangi şartlarda bir hakkın öznesi olabileceğini düzenlemektedir. Böyle bir yasal düzenlemenin yokluğunda bir varlığın mahkeme kararıyla kişi olarak tanınması hukuk sistemimizde mümkün değildir.

---

[20] Dural/Öğüz s. 252.

[21] Bilge Öztan, *Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinde Organ Kavramı ve Organın Fiillerinden Sorumluluk*, Adalet Yayınevi, Ankara, 1970, s.3.

[22] Nitekim yapay zekâlara kişilik tanınması tartışmasında tüzel kişilere tanınan kişiliğin kıyasen uygulanmasında bu husus üzerinde durulacaktır. Tüzel kişiler arkasındaki kişi topluluğu aracılığı ile karar alırken bu durum yapay zekâ sistemlerinde söz konusu değildir.

Vardığımız bu sonuç yasa koyucunun spesifik bir varlığa kişilik tanırken keyfi bir şekilde hareket ettiği anlamına gelmez. Yasa koyucu içsel ve işlevsel tutarlılığını devam ettirmek amacıyla yasal, politik ve ahlaki baskılar sonucunda bu kararı almaktadır.[23] İşte bu sebeple hukukun işleyişinin toplumsal gerçeklikle uyumlu şekilde ilerlemesini kolaylaştırmak için yeni varlıklar "kişi" olarak kabul edilmektedir.[24] Bu nedenlerin sonucu olarak yasa koyucuları belirli bir kararı almaya götürecek argümanlar felsefi söylemde metafiziksel ve ahlaki anlamdaki kişi modelinden ayrılarak, kişilik tanınacak varlığın tarihi veya yasal bir emsali olup olmadığını ve toplumun çıkarlarını en iyi şekilde koruyacak pragmatik değerlendirmeleri barındırmaktadır.[25] Daha genel bir ifadeyle kişilik tanıma kararları politik, yararcı ve ahlaki mülahazalardan ve ilgili yasa koyucuların ustaca ve uzun süreli düşüncelerinden etkilenen emsaller, ilkeler ve politikalardan oluşmaktadır.[26] Spesifik olarak, mevcut tüzel kişilerden yola çıkarak yasa koyucunun amaç, örgütlenme ve malvarlığı unsurlarını aradığını görmekteyiz.

B. Tüzel Kişiliğe İlişkin Teoriler

Konumuz açısından bir tüzel kişiliğe hukuki kişilik tanınmasına ilişkin teorilere değinmekte fayda olduğu düşüncesindeyiz. Bunun en önemli sebebi yasa koyucunun neden bir tüzel kişiliğe hukuki kişilik tanıdığını açıkça belirtmemesinde yatmaktadır.[27] İşte bu belirsizlik teorilerle doldurulmaktadır. Bu hususta üç temel teorinin baskın olduğunu söyleyebiliriz.

Bunlardan ilki varsayım teorisidir (*fiction theory*).[28] Bu teoriye göre tüzel kişilerin hukuki kişiliği pozitif hukukun bir ürünü, kurgusu ve var-

---

[23] Chopra/White, s. 155.

[24] Chopra/White, s. 155.

[25] Chopra/White, s. 155.

[26] Chopra/White, s. 155.

[27] Örneğin MK'da derneklere veya vakıflara neden tüzel kişi tanındığına ilişkin açık bir kanun hükmü bulunmamaktadır.

[28] Bu teori aynı zamanda farazi kişilik teorisi olarak da adlandırılmaktadır.

sayımı olup gerçeklikten farklıdır.[29] Bu teoriye göre tüzel kişi, örneğin bir limited şirketi, kişi değildir ancak hukuk düzeni bir kişi varmış gibi davranmaktadır.[30] Örneğin Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi'nin (*US Supreme Court*) şirket kişiliğine ilişkin ilk kararlarından olan *Trustees of Dartmouth College v. Woodward* kararında bu teorinin ayak izleri şu ifadede net bir şekilde görülmektedir: "*Bir şirket yapay bir varlıktır, görünmez, elle tutulamaz ve yalnızca hukukun tasavvurunda var olur*." [31] Peki, hukuk düzeninin bu şekilde davranması ile ne kazanım elde edilmektedir? Burada elden edilen şey bir amaçtır veya bir problemin çözülmesi sağlanmaktadır.[32] Bu açıdan hukuk düzeninin insan dışındaki yapay bir varlığı kişi olarak tanımasının altında yatan sebeplerin pragmatik olup hukuk düzeninin duyduğu ihtiyaçlara cevap vermek şeklinde bir sonuçsalcı yaklaşımın benimsendiğini söyleyebiliriz.[33]

Varsayım teorisinin yansımalarını bazı kişilik tanınan varlıklarda görebiliriz. Örneğin Amerikan hukukunda geminin denize indirildikten sonra kişilik kazandığı, kendisine dava yöneltilebileceği, zarara sebebiyet veren haksız fiillerinin sonuçlarından sorumlu olduğu kabul edilmektedir.[34] Bu kişiliğin tanınmasının gerekçesi olarak da hâkimlere okyanus bölgelerinde ortaya çıkan birbiriyle yarışan yargı yetkisi sorunlarını çöz-

---

[29] Mireille Hildebrandt, "Criminal Liability and 'Smart' Environments", *Philosophical Foundations of Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford, 2011, s. 511-12; Dural/Öğüz s. 228; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 285. Birleşik Devletler Üst Derece Mahkemesinin *Int'l Shoe Co. v. Washington* kararında şirketlerin tüzel kişiliğinin gerçekmiş gibi davranılan ve hareket edilen bir varsayımdan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Int'l Shoe Co. v. Washington, 326 U.S. 310, 316 (1945).

[30] Hildebrandt, s. 512.

[31] Trustees of Dartmouth College v. Woodward, 17 U.S. (4Wheat.) 518, 636 (1819).

[32] Hildebrandt, s. 512. Benzer doğrultuda Türk hukuk öğretisindeki yazarlar da varsayım teorisinde yapay varlıklara hak sahipliği tanınmasının pratik ihtiyacı karşılama hedefiyle yapıldığını belirtmektedirler. Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 285; Dural/Öğüz s. 228.

[33] Bkz. Joanna Bryson/Mihailis Diamantis/Thomas D. Grant, "Of, for, and by the People: The Legal Lacuna of Synthetic Persons", *Artificial Intelligence and Law*, Cilt 25, Eylül 2017, 273-291, s.282.

[34] Tucker vs. Alexandroff, 183 U.S. 424, 438 (1902).

mede kolaylık sağlaması gösterilmektedir.[35] Böylelikle Amerikan hâkimler Atlantik boyunca ve devamınca Amerikan milli ve ticari çıkarlarını koruyabilmektedirler.[36] Bir diğer davada İngiliz temyiz mahkemesi Hindistan'da yasal kişiliği bulunan tapınağın İngiliz mahkemelerinde dava açma hakkının olduğuna karar vermiştir.[37] Yeni Zelanda'da bulunan Te Awa Tupua gölü Whanganui Kabilesi ile Krallık arasında yapılan anlaşmanın sonucu 2017 yılında çıkarılan özel bir yasa ile hakları, yetkileri ve sorumlulukları olan bir tüzel kişi olarak tanınmış[38] ve böylece gölün çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan korunması hedeflenmiştir.[39] Bu kişiliğin tanınmasının altında yatan en önemli neden olarak ise Whanganui Kabilesi'nin balık avlama hakkının Yeni Zelanda hükümeti tarafından kısıtlanması ile on dokuzuncu yüzyılın ortasında başlayan ve yüz elli yıldan beri devam eden hukuki mücadele gösterilmektedir.[40] Bir diğer ilgili çekici örnek ise Britanya Danışma Meclisi tarafından 1925 yılında Hindu dinsel gelenekleri ile uzun yıllardır kabul gören bir Hindu idolünün dava açma veya kendisine dava yöneltilme yetkilerini barındıran tüzel kişiliğe sahip olduğunun kabul edilmesidir.[41]

Bu örneklerdeki ortak tema şudur: Yasa koyucu veya mahkemeler bu gibi varlıklara kişilik tanırken politik ve ahlaki baskılar sonucu bir varlığa pragmatik açıdan yaklaşarak bir problemi çözmekte veya bir amaca

---

[35] Renisa Mawani, *Across Oceans of Law,* Duke University Press, Durham, 2018, s. 81-2.

[36] Mawani, s. 82.

[37] Bumper Dev. Corp. v. Commissioner of Police, [1991] 1 W.L.R. 1362 (C.A.).

[38] Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017, Article 14, Public Act, 2017 No 7, date of assent 20 March 2017. Daha da ilginç olarak bu kanunda Te Awa Tupua Whanganui gölü içindeki hayat ve doğal kaynakları ile bu gölün etrafında yaşayan kabilelerin sağlık ve esenliğini koruyan ve sürdüren ruhsal ve fiziksel bir varlık olarak tanımlanmıştır. Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act Art. 13(a).

[39] Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act, Art. 13(d).

[40] Matthias Kramm, "When a River Becomes a Person", *Journal of Human Development and Capabilities*, Cilt 21, Sayı 4, Ağustos 2020, 307-309, s. 307.

[41] Patrick William Duff, "The Personality of an Idol", The Cambridge Law Journal, Cilt 3, Sayı 1, Kasım 1927, 42-48, s. 42.

ulaşmaktadır. Dolayısıyla aynı şartların varlığında varsayım teorisi yapay zekâ varlıklarına kişilik tanınması tartışmasında kullanılabilir. Zira böyle bir adımın hukuk düzeninin ihtiyacına cevap verip vermeyeceği ve bu açıdan pragmatik olup olmayacağı varsayım teorisinin bize cevaplaması için sunduğu sorulardır.

İkinci teori topluluk teorisidir (*aggregate theory*).[42] Bu teori kapsamında hukuki kişinin anlamı onu oluşturan gerçek kişilerin toplamına denk gelir ve bu kişinin eylemi onu oluşturan bireylerin eylemi olarak anlaşılır.[43] Bu teoride insanların asıl hak sahipleri olduğu varsayılır ve örneğin şirketin, şirketi oluşturan insanların haklarını koruduğu sürece tüzel kişiliğe hak kazanacağı kabul edilir.[44] Dolayısıyla tüzel kişilik bir kurgu değildir. Bu teoriye göre örneğin şirket tüzel kişiliği şirketi oluşturan insanların kendi ve dış dünya ile aralarındaki ilişkileri tanımlamak için kullandığı hukuki bir kısa ifadeden ibarettir.[45] Bu teori, varsayım teorisinin aksine, yapay zekâ varlıklarına kişilik tanınması tartışmasında fayda sağlamayacaktır. Bunun en açık nedeni ise yapay zekâ varlıkları dernek, vakıf veya şirketlerin aksine kişi topluluklarından oluşmamasıdır.[46]

---

[42] Bu teoriye sembolist teori de denmektedir.

[43] Hildebrandt, s. 512.

[44] Dave Fagundes, "What We Talk about When We Talk about Persons: The Language of a Legal Fiction", *Harvard Law Review*, Cilt 114, Sayı 6, 2001, 1745-1768, s. 1753.

[45] Benjamin D. Allgrove, Legal Personality for Artificial Intellects: Pragmatic Solution or Science Fiction?, 2004, s. 60. (Doktora Tezi, University of Oxford), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=926015. Bu örnekten yola çıkarak şirket tüzel kişiliğinin bir sözlü işaret, matematiksel ifade olduğu belirtilmektedir. Max Radin, "The Endless Problem of Corporate Personality", *Columbia Law Review*, Cilt 32, Sayı 4, Nisan 1932, 643-667, s.658. Bu işaretin ve ifadenin fonksiyonu "X şirketinin milyonlarca hissedarını sayıp bu kişilerle sözleşme yaptım" demek yerine "X şirketi ile sözleşme yaptım" demekte yatmaktadır. Radin, s.668.

[46] Örneğin bir otonom araç trafikte bir manevra yapma kararını tek başına almaktadır.

Üçüncü teori gerçeklik teorisidir (*reality theory*).[47] Bu teoriye göre tüzel kişiler, örneğin şirketler, kişileştirmek zorunda kaldığımız gerçek varlıklardır.[48] Gerçeklik teorisinin savunucusu Dr. Gierke'in verdiği örnek kapsamında Alman Cemiyeti bir kurgu, sembol, Devlet mekanizmasının bir parçası veya gerçek kişiler için verilen kolektif bir isim değil, organı, üyeleri ve kendi iradesi olan bir canlı organizmadır.[49] Bu teoriye göre tüzel kişiler, örneğin şirketler, diğer kişiler tarafından bağımsız kişi olarak değerlendirilmekte, karar alabilme ve bunu uygulama kapasiteleri bulunmakta (zekâ unsuru) ve üyelerinden bağımsız bir şekilde hareket edebilmektedirler.[50] Dolayısıyla bu teori tüzel kişileri ontolojik açıdan gerçek bir sosyolojik varlık olarak kabul etmektedir.[51] Bu teorinin şirketler bağlamında yansıması da Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi'nin *Louisville, Cincinnati & Charleston Railroad Co. v. Letson* kararında şu şekilde ifade edilmiştir: "*Belirli bir eyalette kurulan ve ticaret yapan bir şirket, tüzel bir kişi de olsa, tüm niyetleri ve amaçlarıyla kişi olarak kabul edilecektir ve bulunduğu eyaletteki gerçek kişiler gibi o eyaletin vatandaşı olarak değerlendirilme hakkı bulunmaktadır*."[52]

Gerçeklik teorisinin gerçekten de yapay zekâ sistemlerine—özellikle de fiziki olarak hareket etme kabiliyeti olan otonom araç, insansız hava uçakları gibi sistemlerine—kişilik hakkı tanınması tartışmasında kullanılabilecek en elverişli teori olduğunu söyleyebiliriz.[53] Şirket, dernek

---

[47] Dural/Öğüz s. 229; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 285-86; Hildebrandt, s. 512. Bu teoriye varlık teorisi veya organizma teorisi de denmektedir.

[48] Harold J. Laski, "The Personality of Associations", *Harvard Law Review*, Cilt 29, Sayı 4, Şubat 1916, 404-426, s.405-06.

[49] Dr Otto Gierke, *Political Theories of the Middle Age*, Cambridge University Press, Cambridge, 1913, s. xxvi.

[50] Allgrove, s. 65; Sanford A. Schane, "Corporation is a Person: The Language of a Legal Fiction", *Tulane Law Review*, Cilt 61, Sayı 3, 1986-1987, 563-610, 568.

[51] Dural/Öğüz s. 229; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 285-86; Hildebrandt, s. 512.

[52] Louisville, Cincinnati & Charleston Railroad Co. v. Letson, 43 U.S. (2 How.) 497, 558 (1844).

[53] Ancak aşağıda da tartışacağımız üzere bu teori kapsamında yapay zekâ sistemlerinin kişi olarak tanınabilmesi için sahip olması gereken özelliklerinin—özerklik, bilinç, zekâ, ahlaki kişilik—irdelenmesi gerekmektedir.

ve vakıf gibi tüzel kişilerin bile sosyal varlık olarak "gerçek" olduğunu kabul eden teorinin, *humanoid*, otonom araç, drone gibi fiziki varlığı olan veya dijital mecrada çeşitli etkiler doğurabilen varlıkları teorik olarak kişi olarak kabul etmemesi düşünülemez.

Bu teorilere baktığımızda tüzel kişilerin MK'daki düzenlemesinde gerçeklik teorisinin izlerinin bulunduğu doktrinde baskın görüş olarak yer almaktadır.[54] Bu görüşe gerekçe olarak da derneklerin kuruluşunda serbest kuruluş sisteminin benimsenmesi (MK m. 57), tüzel kişilerin doğası gereği insana uygun olan haklar dışındaki haklara sahip olabilmeleri (MK m. 48), tüzel kişilerin fiil ehliyetini haiz olup bunu organları aracılığıyla kullanabilmeleri (MK m. 49-50) gibi sair maddeler örnek gösterilmektedir.[55] Ancak bu görüş yasa koyucunun gerçeklik teorisini esas alarak tüzel kişileri düzenlediği anlamına gelmemektedir.

Karşılaştırmalı hukukta Amerikan hukukuna baktığımızda salt bir teorinin bir varlığa hukuki kişilik tanınmasının kabul edilmesi tartışmasında kullanılmadığı ve bununla paralel olarak da Amerikan mahkemelerinin yukarıda sayılan teorilerin her biriyle örtüşen çeşitli kararlar verdiği görülmektedir.[56] Bu teoriler tarihsel bağlamlarında çeşitli şekillerde Amerikan mahkeme kararlarını önemli bir şekilde etkilemiştir.[57] Spesifik olarak, Amerikan ekonomisini domine eden Amerikan şirketlerinin modern ekonomik politiği gereği ve şirketlerin daha fazla haktan yararlandırılabilmesinin hayati önemi nedenleriyle Amerikan mahkemeleri tüzel kişiliğin sınırlarını içtihatlar aracılığıyla belirleyebilmektedirler.[58]

---

[54] Dural/Öğüz s. 229; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 287.

[55] Dural/Öğüz s. 229; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 287.

[56] Nadia Banteka, "Artificially Intelligent Persons", *Houston Law Review*, Cilt 58, Sayı 3, 2021, 537-596, s. 556.

[57] Morton J. Horwitz, "Santa Clara Revisited: The Development of Corporate Theory", *West Virginia Law Review*, Cilt 88, Sayı 2, 1985, 173-224, s. 223-24.

[58] Carl J. Mayer, "Personalizing the Impersonal: Corporations and the Bill of Rights", *Hastings Law Journal*, Cilt 41, Sayı 3, Mart 1990, 577-668, s. 646. Örneğin Amerikan mahkemesi şirketin bir haktan yararlanması konusunda ekonomiye ilişkin regülasyonun uygun olduğunu düşünüyorsa şirketin yapay varlık

3. Yapay Zekâya Kişi Statüsü Tanınabilir Mi?

Hukuki perspektiften baktığımızda bilgisayarlar, robotlar veya *humanoidler* gibi cansız varlıkları hak öznesi olarak tanımak kulağa mantık dışı olarak gelebilir.[59] Ancak bu ilk bakışta fark edilen mantık dışılık üç yüz yıl öncesine gidildiğinde insan türünden olan ancak kişi olarak kabul edilmeyen köleler için de söz konusuydu.[60] Örneğin Amerikan hukukunda köleler, hâkimler tarafından bazı uyuşmazlıklarda hukuki kişiler olarak değerlendirilmek istendiğinde bu şekilde değerlendiriliyor, dar ve vatandaşlık temelli bir hukuki kişiliğe hızlıca geçiş yaptıklarında ise eşya olarak değerlendiriliyorlardı.[61]

Hukuk ve teknoloji alanında yazılmış eserlerde yapay zekâya kişilik verilmesinde en çok başvurulan hukuki yöntem kıyas (*analogy*) yöntemidir.[62] Örneğin bu yöntem ile yapay zekâ ile en sık ticari şirketler kıyaslanmıştır.[63] Şirketler kazanç elde etme amacına yönelmiş özel hukuk tüzel

---

olduğunu değerlendirebilmekte iken regülasyonun uygun olmadığını düşünüyorsa şirketi gerçek varlık olarak kabul edebilmektedir. Mayer, s. 646.

[59] Sam N. Lehman-Wilzig, "Frankenstein Unbound: Towards a Legal Definition of Artificial Intelligence", *Futures*, Cilt 13, Sayı 6, 1981, 442-457, s. 447.

[60] Lehman-Wilzig, s. 447. Kölelik kurumu Osmanlı İmparatorluğunda da yaygındı. Halil İnalcık'a göre 1609 İstanbul'unda 100.000 köle yaşamaktaydı ve bu rakam İstanbul'un o zamanki nüfusunun yaklaşık beşte birine tekabül etmekteydi. Eric R. Dursteler, *Venetians in Constantinople: Nations, Idendity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean*, The John Hopkins University Press, Maryland, 2006, s. 72.

[61] Fagundes, s. 1747.

[62] Hukukta yöntemi Rona Serozan "*akılcı, sorgulanabilir, denetlenebilir ve aynı zamanda adaletli çözümler üretmenin mantıksal yolunu, hukuksal akıl yürütmenin (argümantasyonun) teknik enstrümanlarını gösteren bilim*" olarak tanımlamaktadır. Rona Serozan, "Hukukta Yöntem", *Yaşar Üniversitesi Dergisi Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan*, Sayı 8 (Özel Sayı), 2013, 2423-2440, s.2423-40.

[63] Bkz. Gabriel Hallevy, *Liability for Crimes Involving Artificial Intelligence Systems,* Springer, Berlin, 2015, s. 103-105; Shawn Bayern, "The Implications of Modern Business-Entity Law for the Regulation of Autonomous Systems", *European Journal of Risk Regulation*, Cilt 19, Sayı 2, 2016, 93-112, s. 97; David J. Calverley, "Imagining a Non-Biological Machine as a Legal Person", *Al & Society*, Cilt 22, 523–537, s. 523; Marshal S. Willick, "Constitutional Law and Artificial

kişileri olarak kabul edilmektedir[64] (TTK m. 125/1). MK m. 48 gereği insana özgü olanlar dışındaki haklara ve borçlara sahip olabilmeleri (TTK m.125/2) ve dolayısıyla ehliyetli bir gerçek kişiye kıyasen hak ehliyetinin sınırlı olması nedeniyle şirketlerin kıyas yönteminde kullanılacak ideal bir örnek olacağı belirtilmektedir.[65]

Yukarıda Türk hukukunda bir varlığa kişilik tanınıp tanınmayacağına ilişkin nihai kararın yasa koyucu tarafından verilebileceğini belirtmiştik. Dolayısıyla Türk mahkemelerinin herhangi bir uyuşmazlıkta kanun maddesinin yokluğunda bir yapay zekâ varlığına kişilik tanıması mümkün değildir. Bu noktada yasa koyucuya böylesine önemli bir düzenleme yapmadan önce disiplinlerarası ve karşılaştırmalı hukuk yaklaşımları ışık olabilecektir. Örneğin kişi statüsünün yapay zekâ tarafından kazanılabilmesi için sahip olması gereken unsurlar hukuk ve ilgili disiplinlerde uzun süredir tartışılmış ve halen tartışılmaya devam edilmektedir. Keza Türk hukukunda bir yasal düzenleme yapılmaya karar verildiği takdirde karşılaştırmalı hukuktaki kanunlar, tüzükler, mahkeme kararları ve diğer düzenlemeler de yol gösterici olacaktır.

Yapay zekâ varlıklarına kişilik tanınıp tanınmayacağı tartışmalarında bu varlıkların sahip olması gereken birçok şart doktrinde incelenmiştir. Bunlar arasında en sık incelenen şartlar zekâ (*intelligence*), özerklik (*autonomy*), bilinç (*concsciousness*) ve yönelmişlik (*intentionality*) kavramlarıdır. Nitekim yapay zekâ varlıklarının bu özelliklere sahip olduğu ve bu varlıklara kişilik tanınması gerektiğini dile getiren yazarlar bulunmak-

---

Intelligence: The Potential Legal Recognition of Computers as 'Persons'", *Proceedings of the Ninth International Joint Conference on Artificial Intelligence*, Cilt 2, 1985, 1271-1273, s. 1272. Bu kıyasın isabetli olmadığı çünkü şirketlerin ne varsayımsal teori kapsamında varsayımsal kişiliklerinin olduğu ne de kişi toplulukları olduğunu tartışan yazarlar da bulunmaktadır. Banteka, s. 558.

[64] Bkz. Mustafa Çeker, *Ticaret Hukuku*, Karahan Yayınevi, 3. Bası, Adana, 2016, s. 284; Hasan Pulaşlı, *Yeni Şirketler Hukuku: Genel Esaslar Cilt 1,* Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 4; Fatih Bilgili/Ertan Demirkapı, *Şirketler Hukuku*, Dora Yayınları, Bursa, 2012, s. 1. Ticaret şirketleri kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerinden oluşmaktadır (TTK m.124/1).

[65] Banteka, s. 558.

tadır.[66] Lakin hangi şartların kişi statüsü için yeterli olacağı hususunda uzlaşı olmadığı gibi sıkça irdelenen kavramların kapsamının ne olduğu hakkında da bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu unsurları güncel gelişmeler ışığında ele almak faydalı olacaktır.

A. Zekâ

Bir varlığın zekâya sahip olduğunun kabul edilebilmesi için çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Türk Dil Kurumuna göre zekâ "*insanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı*" olarak tanımlanmıştır.[67] Bu tanım zekâ özelliğini insana özgülemekte ve dolayısıyla da insan dışındaki yapay zekâ sistemleri gibi varlıkların bu özelliği elde etmesini engellemektedir.

Yapay zekâ alanındaki temel sorunun zekânın ne olduğunun tam olarak bilinememesi olarak değerlendiren Legg ve Hutter insan zekâsına ilişkin uzmanlar tarafından yapılan en çok bilinen tanımlamaların esas özelliklerini çıkarmış ve bunları yapay zekâ varlıklarının zekâsını ölçebilecek genel bir ölçütü matematiksel olarak formüle etmiştir. Yazarlar zekâyı bir varlığın birden çok değişik ortamda amaçlarına ulaşma kabiliyetini ölçen bir özellik olarak tanımlamıştır.[68]

Peki, bir varlığın zekâya sahip olduğu çıkarımını nasıl yapabiliriz? Örneğin bir robot süpürgenin haritalandırdığı evde temizlik yaptığını ve bir engele takıldığını varsayalım.[69] Robot süpürgenin bu engelden çıkamadığı takdirde zekâ unsuruna sahip olmadığı sonucuna mı varacağız? Bu çıkarım yapılabilir. Nitekim yukarıda sağladığımız tanım açısından robot süpürge değişik bir ortamda amacına ulaşamamıştır. Peki, robot sü-

---

[66] Bkz. Paulius Čerkaa/Jurgita Grigienėa/Gintarė Sirbikytėb, "Is It Possible to Grant Legal Personhood to Artificial Intelligence Software Systems?", *Computer Law & Security Review*, Cilt 33, Sayı 5, Ekim 2017, 685-699, s. 689.

[67] Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[68] Shane Legg/Marcus Hutter, "Universal Intelligence: A Definition of Machine Intelligence", *Minds & Machines*, Cilt 17, Aralık 2007, 391-444, s. 402.

[69] Bkz Toby Crawford, 'Roomba getting stuck? Try this trick!', Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=-pDUZ_O4Y-o> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

pürgenin kurulumu yapıldığı evde daha önceden yapmış olduğu temizliğin yeni bir ortamda amacına ulaşma kabiliyetini sağladığı ve dolayısıyla zekâ unsuruna sahip olduğu söylenemez mi? Bu durumda robot süpürgenin zekâ unsuruna sahip olmadığı çıkarımını yapmak haksız olmayacak mıdır?

Nitekim farklı bir örnek otonom araçlar açısından da verilebilir. Bir test sürüşünde otonom araç yol çalışması olan caddeye dönerken sağa dönüş manevrasını yapamamış, daha sonrasında da yolun sol tarafından gidilmesi için iki şeritli yolun ortasına yerleştirilmiş turuncu trafik konilerini tespit edince durmuştur.[70] Bu sorunlar dışında otonom araç bu sürüşte birçok önemli trafik manevrasını yerine getirmiştir.

İşte bu gibi durumlarda zekâya sahip olmaya evet-hayır şeklinde ikili (*binary*) perspektiften yaklaşmaktan ziyade bir süreçten (*continuum*) bahsedebiliriz.[71] Buna göre zekâyı yüksek, orta ve düşük olarak sınıflandırabiliriz. Bu görüş aslında yapay zekânın amaçlarını açıklayan iki görüşten biri olan mühendislik perspektifinin[72] yapay zekânın başarısını "edimsel ölçütten" değerlendirmesi ile de uyumludur.[73] Örneğin bir yere sıkışan robot süpürgeyi veya trafikte önemli bir manevrayı yapamayan otonom aracı düşük veya orta zekâya sahip yapay zekâ varlıkları olarak değerlendirebiliriz. Birden fazla değişik ortamda komplike engelleri aşıp amaçlarına ulaşabilen yapay zekâ varlıklarını ise yüksek zekâya sahip oldukları sonucuna ulaşabiliriz.

---

[70] Bkz. JJRicks Studios, 'Waymo Self Driving Taxi Goes Rogue: Blocks Traffic, Evades Capture | JJRicks Rides With Waymo #54', Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=zdKCQKBvH-A&t=1311s.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[71] Evan J. Zimmerman, Machine Minds: Frontiers in Legal Personhood, s. 16 (yayınlanmamış taslak metin), <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=25639z≈≈65> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[72] Bu perspektifi yansıtan Marvin Minsky'nin tanımına göre yapay zekânın amacı "insanlar tarafından yapıldığında zekâ gerektiren şeyleri yapabilen makineleri inşa etme bilimidir." J. David Bolter, *Turing's Man Western Culture in the Computer Age*, Penguin Books, Londra, 1986, s. 193.

[73] Chopra/White, s. 5.

Her ne kadar zekâ unsuru açısından olmasa da bu bağlamda faydalı olabilecek bir sınıflandırmanın otonom araçlar özelinde Amerikan Otomotiv Mühendisleri Birliği tarafından yapıldığını söyleyebiliriz. Bu standart kuruluşunun geliştirdiği J3016 numaralı standarda göre motorlu araçlar barındırdıkları teknolojiye göre altıya ayrılmıştır.[74] Bunlardan otonom araç olarak kabul edilen sürüş otomasyonuna sahip araçlar ise Seviye 3, 4 ve 5 olarak üçe ayrılmıştır. Şartlı sürüş otomasyonu olarak belirtilen Seviye 3 araçlarda otonom sürüş sistemi rutin operasyonu esnasında dinamik sürüş görevini sınırlı operasyonel alanlarda sürekli olarak yerine getirebilmektedir.[75] Ancak bu araçlar otonom sürüş sisteminin ihtiyacı olması halinde insan kullanıcıdan aracın kontrolünü eline almasını isteyebilir.[76] Seviye 4 araçlar yüksek sürüş otomasyonu olarak adlandırılmakta ve otonom sürüş sistemi dinamik sürüş görevini sınırlı operasyonel alanlarda sürekli olarak yerine getirebilmektedir.[77] Tam sürüş otomasyonu olarak isimlendirilen Seviye 5 araçlarda bulunan otonom sürüş sistemi ise dinamik sürüş görevini herhangi bir operasyonel alan sınırlaması olmadan sürekli bir şekilde yerine getirebilmektedir.[78] Görüldüğü üzere bu üç seviye araç birbirinden her yeni ortamda komplike engelleri aşma kabiliyeti açısından ayrılmıştır. Bu çerçevede otonom araçlarda zekâ unsurunun bir süreç içinde belirlendiğini söyleyebiliriz. Aynı kıstas diğer yapay zekâ varlıkları için de benimsenebilir.

Zekâ unsuru yalnızca kişi statüsü tanınırken bir süreç içinde belirlenmesi için kullanılmakla kalmamakta, bu statü verildikten sonra da kişinin fiil ehliyetinin kapsamını belirlemede de etkili olmaktadır.[79] MK m. 9 fiil ehliyetini kişinin kendi eylemiyle hak sahibi olabilmesi ve borç altına gire-

---

[74] Society of Automobile Engineers International, "Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles" SAE, s. 25-29, <https://www.sae.org/standards/content/j3016_202104/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[75] SAE, s. 31.

[76] SAE, s. 31.

[77] SAE, s. 31.

[78] SAE, s. 32.

[79] Banteka, s. 569.

bilmesi olarak tanımlamaktadır. Hak ehliyeti her insana tanınırken fiil ehliyetinin kazanılması için belirli şartların oluşması gerekmektedir. Bunlar MK m.10'a göre ayırt etme gücü, erginlik ve kısıtlı olmamadır. Bütün bu şartları sağlayan kişi tam ehliyetlidir. Ancak on sekiz yaşını doldurmamış velayet altındaki bir küçüğün (MK m. 11/f.1), akıl hastalığı nedeniyle ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kimsenin (MK m. 13), akıl zayıflığı nedeniyle işlerini göremediği için kısıtlanan ergin bir kişinin (MK m.405/1) fiil ehliyeti yoktur ve neticeten fiil ehliyetsizliği ortaya çıkar. Ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar sınırlı ehliyetsizler (MK m. 16), ayırt etme gücüne sahip olmayanlar ise tam ehliyetsizler olarak sınıflandırılır.[80] Görüldüğü üzere yasa koyucu farklı ortamlarda amacına ulaşma kabiliyeti anlamına gelen "zekâ" bakımından yapılan sınıflandırmaya benzer olarak farklı ortamlarda amacına ulaşma kabiliyetinden tamamen veya kısmen yoksun kişileri kendi eylemleri ile hak veya borç altına girebilme anlamına gelen fiil ehliyeti açısından çeşitli şekilde sınıflandırmaktadır.

B. Özerklik (Otonomi)

Bir varlığın özerk veya otonom olması ona kişilik tanınması için gerekli şartlar arasında sayılmıştır.[81] TDK otonomi kelimesinin karşılığı olarak özerklik kavramını kullanmakta ve özerklik kelimesini de "bir kişinin, bir topluluğun kendi uyacağı yasayı kendisinin koyması" olarak tanımlamaktadır.[82] Nitekim bu tanım "otonom" (*autonomous*) kelimesinin Yunanca kökleri olan "*auto*" ve "*nomos*" kelimelerinin Türkçe karşılıkları "öz, kendi kendine" ve "yasa" kelimelerinin anlamları ile örtüşmektedir.

Yapay zekâ varlıkları için otonom kavramının tanımı üzerinde ise bir uzlaşı bulunmamakta ve genel olarak üç farklı tanım yapılmaktadır. Bunlardan ilki ve en baskın olanına göre bir yapay zekâ sistemi dışsal uyaranlar olmadan içsel durumunu ve özelliklerini değiştirebiliyorsa[83] ve doğrudan herhangi bir insan müdahalesi olmadan eylemleri üzerinde

---

[80] Dural/Öğüz s. 65.

[81] Bkz. Čerkaa/Grigienėa/ Sirbikytėb, s. 686.

[82] Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[83] Chopra/White, s. 9.

kontrol sahibiyse, otonom özelliğe sahiptir demektir.[84] Bu tanımdaki her iki şartın sağlanması yapay zekâ sisteminin insan etkileşimine konu basit bir araç olmasından ziyade bir "fail" (*agent*) olarak sınıflandırılmasını gerekli kılmaktadır.[85] Fail (*agent*) kavramı felsefede hareket etme kapasitesi olan varlık olarak tanımlanmaktadır.[86] Yapay zekâ alanında Russell ve Norvig ise faili çevresini duyargalar (*sensors*) aracılığıyla algılayan ve bu çevre üzerinde eyleyiciler (*actuators*) aracılığıyla hareket eden her şey olarak tanımlar.[87] Russel ve Norvig'in fail tanımında kullandığı kavramların geniş uygulamasının olması nedeniyle fail kavramına insanlar, robotik failler ve yazılım failleri da dâhil birçok varlık girebilecektir.[88]

---

[84] Luciano Floridi/J.W. Sanders, "On the Morality of Artificial Agents", *Minds & Machines*, Cilt 14, Ağustos 2004, 349–379, s. 357. Bu tanıma paralel olarak da Zimmerman bir varlığın otonom olarak tanımlanabilmesi için iki şartın sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bir varlığın fiziksel olarak hareket etme kabiliyeti olarak tanımladığı ilk şarta göre yeterli kaynağın tanımlandığı bir varlık aktive edildiğinde herhangi bir dışsal girdiye ihtiyacı olmadan belirli bir kapasitede bir fiili yerine getirmesi gerekmektedir. Bir varlığın otonom karar alabilme kabiliyeti olarak tanımlanan ikinci şarta göre varlık aktive edildiğinde bir fiilde bulunmaya ilişkin kararı herhangi bir girdinin doğrudan direktifi olmadan kendisi alabilmektedir. Zimmerman, s. 14.

[85] Uga Pagallo, "From Automation to Autonomous Systems: A Legal Phenomenology with Problems of Accountability", *Proceedings of the Twenty-Sixth International Joint Conference on Artificial Intelligence*, Ağustos 2017, 17-23, s. 19. İngilizcedeki "agent" kelimesi hem yukarıda açıklanan felsefi anlamında kullanılmakta hem de temsilci anlamına gelmektedir. Türkçe de ise her iki kavramı kapsayacak bir kelime bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu makalede ceza hukuku kavram ve terminolojisi ile herhangi bir ilgisi olmaksızın hareket etme kabiliyetine sahip olan varlıklar için eden, yapan, yapan, eyleyen anlamına gelen "fail" kavramı, başkası adına ve hesabına hareket eden kişiler için ise "temsilci" kavramı kullanılacaktır.

[86] Stanford Encyclopedia of Philosophy, Agency, <https://plato.stanford.edu/entries/agency/#:~:text=In%20very%20general%20terms%2C%20an,a%20standard%20theory%20of%20action.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[87] Stuart Russell/Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, Pearson, 3. Bası, Londra, 2010, s. 34.

[88] Chopra/White, s. 6.

İkinci tanıma göre otonomi, özne kavramını oluşturan varlığın özelliklerini tek bir kelimeyle özetlemektedir.[89] Buna göre örneğin insansız hava araçlarındaki otonomi kavramı yüksek seviyede amaçları ve istikametleri anlama kabiliyetine sahip bir sistemle ilişkilidir.[90] Bu bağlamda farklı seviyelerde otonomi gündeme gelebilecektir.[91]

Diğer tanımlara göre daha tartışmalı olan üçüncü tanım ise yapay zekâ otonomisini insan otonomisi ile kıyaslamaktadır. İnsan otonomisi zaman zaman insanın karar verme mekanizmasında etkili olan özgür irade (*free will*) ve ahlaki faillik (*moral agency*) kavramlarını da içermektedir.[92] Dolayısıyla bu tanım yapay zekâ otonomisinin insan biçimci (*anthropomorphist*) açıdan[93] değerlendirilme ihtimalini gündeme taşımakta ve bu nedenle eleştirilmektedir. Şöyle ki; örneğin özgür irade derken insanların eylemlerinin önceden planlı olmadığı ancak eylemleri üzerinde

---

[89] Pagallo, s.19.

[90] Pagallo, s.19. Ayrıca bkz. Elettra Stradella/Pericle Salvini/Alberto Pirni/Angela Di Carlo/Calogero Maria Oddo/Paolo Dario/Erica Palmerin, "Robot Companions as Case-Scenario for Assessing the "Subjectivity" of Autonomous Agents. Some Philosophical and Legal Remarks", *CEUR Workshop Proceedings*, Cilt 885, Ocak 2012, s. 25-26.

[91] Pagallo, s. 19.

[92] Pagallo, s. 19.

[93] Yapay zekâ varlıklarının bir kısmının fiziksel varlığının olması ve amaçlarının sıklıkla tespit edilebilir olması sebepleriyle bu varlıkların kapasitesini biz insanlar olarak içgüdüsel olarak değerlendirmekte ve bu varlıkları diğer nesnelerden ayırmaktayız. Heather Knight, How Humans Respond to Robots: Building Public Policy Through Good Design, (Brookings Report, 29 Temmuz 2014), <https://www.brookings.edu/research/how-humans-respond-to-robots-building-public-policy-through-good-design/> erişim tarihi 11 Ekim 2022. Bu özelliğimiz ve yapay zekâ varlıklarının hızlı ve artan şekilde sosyal hayatımıza girmesinin sonucu olarak da bu varlıklara insan nitelikleri atfetmekte, diğer bir deyişle kendi yaradılışımızdan gelen özelliklerimizi başka varlıklara onları insan benzeri yapabilmek için yansıtmaktayız. Kate Darling, "Extending Legal Protection to Social Robots: The Effects of Anthropomorphism, Empathy, and Violent Behavior Towards Robotic Objects", *Robot Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Massachusetts, 2016, s. 213-14.

kontrol sahibi olup sonucunu etkileyebildikleri anlaşılmaktadır.[94] Uyumsuzluk (*incompatibilist*) görüşünü savunan felsefecilere göre insanların birçok alternatif arasından seçme özgürlüğünün bulunduğu hallerde özgür iradenin varlığı kabul edilmektedir.[95] Yapay zekâ varlıkları ise çeşitli tekniklerle ve veri setleriyle kendi başlarına veya gözetimli olarak eğitildikten sonra dijital veya fiziki ortamda karşılaştıkları senaryolarda çeşitli kararlar almaktadır. Bir yapay zekâ varlığının hangi alanda kullanılacağı bellidir. Örneğin bir insansız hava aracı havada kullanılacaktır. Keza bir yapay zekâ varlığının karşılaştığı senaryolarda hangi tepkileri vereceği belirlilik açısından insanla kıyaslandığında daha yüksektir.[96] Dolayısıyla özgür irade gibi insan otonomisine ilişkin unsurları yapay zekânın otonomisinde ararsak cevabımız olumsuz olacaktır.[97]

Diğer taraftan Chopra ve White özgür iradenin yapay zekâ açısından değerlendirip bu özelliğin yapay zekâ varlıkları tarafından sağlanabileceğini tartışmaktadırlar. Bu görüşe göre yapay zekâ varlıklarının eylemlerin başlatıcısı olduğu kabul edilerek özgür iradenin oransal olarak

---

[94] Banteka, s. 565; Calverley, s. 531.

[95] Robert Kane, *The Significance of Free Will*, Oxford University Press, Oxford, 1996, s. 32-33.

[96] Örneğin bir otonom araç açısından güvenli bir sollama manevrasının hangi koşullarda yapılacağı algoritmalara tanıtılır ve algoritmaların bu manevrayı güvenli bir şekilde yapması beklenir. Ancak insanlarda bu durum aynı şekilde işlemez. Yaptığı olumsuz bir telefon görüşmesinden sonra hatalı sollama yapan insanın eyleminde belirsizlik oldukça yüksektir. Örneği değiştirelim. Stresli bir gün geçiren avukat A iş çıkışı arabasında yol alırken birden karar değiştirip İstanbul boğazını izlemeye gidebilir. Ancak A'nun bir otonom araç içinde seyahat ettiğini düşünürsek otonom araç A'nın halet-i ruhiyesini fark edip A'yı boğaza götüremez çünkü otonom araç A'nın ilk olarak sağladığı destinasyona A'yı götürmek için tasarlanmıştır.

[97] Yapay zekâ otonomisi ile insan otonomisini kıyaslayan görüş aslında yapay zekânın amaçlarını açıklayan iki görüşten biri olan bilişsel bilim görüşünün yansımasıdır. Bu görüş yapay zekânın başarısının duygular, özbilinç, tat duygusu gibi insan özelliklerinin kopyalanmasında yattığını belirtmekte ve yapay zekânın amacının yapay insanlar inşa etmek olduğunu belirtmektedir. Chopra/White, s. 5.

değerlendirilebileceği belirtilmektedir.[98] Ancak biz bu görüşe katılmamaktayız. Zekânın ve aşağıda açıklayacağımız üzere otonominin oransal olarak değerlendirilebilmesinin aksine aynı oransallığın özgür iradede kavram gereği sağlanamayacağını düşünmekteyiz. Dolayısıyla bir varlık ya özgür iradeye sahiptir ya da değildir.[99]

Bir varlığın otonomiye sahip olup olmadığına ilişkin bütün bu tartışmaları değerlendirdiğimizde kanaatimizce birinci ve ikinci görüşü birleştiren karma görüş en isabetli olandır. Buna göre yapay zekâ sistemi geliştirildiği alanda herhangi bir dışsal müdahale olmadan içsel durumunu ve özelliklerini değiştirebiliyor ve eylemlerini kontrol edebiliyorsa otonom özelliğe sahiptir. Peki, bir yapay zekâ varlığının otonom olup olmadığı sorusunu evet veya hayır olarak cevaplandırabilir miyiz? Örneğin yukarıda bir engele takılan robot süpürge bu engelden kurtulabilecek bir fiili yapamıyorsa otonom özelliğe sahip değil midir? Yukarıda zekâ bahsinde belirtildiği gibi otonominin de bir süreç içinde değerlendirilmesi daha isabetli olacaktır.[100] Örneğin bir varlık geleneksel bir motorlu araç gibi tamamen otonomi özelliğinden yoksun olabilir veya bir insan gibi tamamıyla otonom özelliğe sahip olabilir.[101] Yukarıda bahsedilen otonom araçların Seviye 3, 4, ve 5 olarak sınıflandırılması da otonominin değişik seviyelerde oluşabildiğine örnek olarak gösterilebilir.[102]

Belirtmekte fayda var ki bu bölümde tartıştığımız ve yapay zekâ varlıklarının sahip olduğu otonomi kavramı dar anlamda otonomidir. Diğer deyişle bir insansız hava aracının, otonom aracın, banka veya finans sektöründe kullanılan yazılımın *geliştirildiği alanda* dışsal müdahale olmadan hareket etme ve karar alma kabiliyetidir. Ancak otonomi daha geniş bir şekilde de tanımlanabilir. Örneğin Kant'ın otonom eylem tanımında failin başkalarının eylemde bulunması gereken bir durumda ne yapabile-

---

[98] Chopra/White, s.174.

[99] Keza Sloman da özgür iradeye sahip sistemlerle olmayan sistemler arasındaki ayrımın keskin olduğunu belirtmektedir. Bkz. Aaron Sloman, "How to Dispose of the Free Will Issue", *AISB Quarterly*, Cilt 81, 1992, 31-32, s.31.

[100] Zimmerman, s. 14; Chopra/White, s. 9.

[101] Chopra/White, s. 9.

[102] Society of Automobile Engineers International, s. 25-29.

ceği ve yapması gerektiğini anlama ve alternatif eylemleri rasyonel şekilde analiz edildikten sonra hareket etme kapasitesinin bulunması gerekmektedir.[103] Otonomi bu şekilde tanımlanırsa hiçbir yapay zekâ varlığının bu şartı sağlamayacağı gibi birçok insanın da otonomiye sahip olmadığı tartışılabilecektir.[104] Benzer olarak otonominin geniş anlamda tanımı dikkate alındığında bir yapay zekâ varlığı hangi alanda geliştirildiyse bu alanda işletilmesine ilişkin kararı, yapay zekâ varlığının kendisinin dışsal bir müdahale olmadan alamadığı ve dolayısıyla bu varlığın otonomiye sahip olmadığı ileri sürülebilecektir.

Peki, özerklik (otonomi) ile zekâ kavramları birbirinden nasıl ayrılmaktadır? Bu iki kavram sıklıkla karıştırılsa da otonominin zekânın varlığı için bir ön şart olduğu kabul edilmektedir.[105] Diğer bir deyişle zekâya sahip her varlık otonom özelliğe de sahiptir ancak her otonom varlık zekâya veya bilince sahip değildir. Örneğin bir otomotiv fabrikasında kullanılan endüstriyel robotları düşünelim.[106] Bu robotlar aktive edildiği anda önceden programlandığı şekilde otomobil parçalarını monte etmektedir ve bu kararı herhangi bir dışsal uyaran olmadan almaktadırlar. Dolayısıyla düşük de olsa bir otonomiye sahiptirler. Ancak böyle bir robot önceden programlanmadığı farklı bir senaryo ile karşılaştığında bu yeni duruma uyum sağlayamayacaktır ve dolayısıyla zekâ unsurundan yoksun olduğu söylenebilecektir.

C. Bilinç

Bilim insanları bilinç kavramının açıklanmasında bugün zorluk yaşamaktadırlar.[107] "Bilincin zor problemi" olarak da adlandırılan bu du-

---

[103] Chopra/White, s. 177-78.

[104] Chopra/White, s. 178.

[105] Zimmerman, s. 14.

[106] GommeBlog.it: Car & Performance, BMW Car Factory ROBOTS - Fast Manufacturing, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=P7fi4hP_y80> erişim tarihi 10 Ekim 2022.

[107] David J. Chalmers, *The Conscious Mind,* Oxford University Press, Oxford, 1996, s. xi.

rum öznelliğin konudan nasıl çıkarılabildiği noktasında toplanmaktadır.[108] İnsan bilincini bile tam olarak kavramamışken yapay zekâ bilincini tanımlamamız ve anlayabilmemiz daha da zorlaşmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise insan bilincini anlamamız kendi olgusal deneyimimiz tarafından şekillenmekte ve dolayısıyla ilk elden değerlendirilir iken iken yapay zekâ bilinci bize yalnızca üçüncü kişinin perspektifinden sunulmaktadır.[109]

Genel olarak tanımlarsak bilinç (*consciousness*) dediğimiz kavram öznel deneyimin varlığıdır.[110] Öznel deneyimin varlığı için dolaylı olarak "hissetme" kabiliyetinin bulunması aranmasa da yapay zekâ varlıklarında insanlarda bulunan hissi kabiliyetin bulunmadığı kabul edilmektedir.[111] Ancak bir görüş öznel deneyimin bazı insanlar tarafından genelden oldukça farklı yaşanabileceğini ve bu durumun diğer insanlar tarafından hoş karşılanmasa da farklı doğrultuda öznel deneyime sahip insanların hissedemediği sonucuna götürmediğini belirtmektedir.[112] Bu görüşe göre doğru şekilde tasarlanan bir yapay zekâ varlığının zekâya ve bilince de sahip olabileceği ve hatta böyle bir varlığın gördüğümüz en farklı varlık olsa bile bir nesne veya araç statüsünden farklı olması gerektiğini ifade edilmektedir.[113] İkinci görüş ise bilincin doğası itibariyle biyolojik bir olgu olduğunu ve dolayısıyla prensip olarak biyolojik olmayan bir yapay zekâ varlığını bilinç sahibi olarak inşa etmenin mümkün olmadığını ileri sürmektedir.[114]

---

[108] Elisabeth Hildt, "Artificial Intelligence Does Consciousness Matter?", *Frontiers in Psychology*, Cilt 10, Temmuz 2019, 1-3, s.1.

[109] Hildt, s. 1.

[110] Zimmerman, s. 20.

[111] Zimmerman, s. 21.

[112] Zimmerman, s. 21.

[113] Zimmerman, s. 21.

[114] Philosophy of Mind of John Searle, <https://www.britannica.com/biography/John-Searle/Philosophy-of-mind.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

Baskın görüş şu anda bilince sahip herhangi bir yapay zekâ varlığının bulunmadığıdır.[115] Ancak bilinç üzerinde çalışan sinirbilimciler bilinçli robotların yakın tarihte mümkün olma ihtimalini ciddi olarak dikkate almaktadırlar.[116] Örneğin bir çalışmada ampirik delillerin bilincin spesifik şekilde bilgi işleme hesaplamalarından oluştuğu ihtimalini desteklediğini ve beynin bilinçli ve bilinç dışı hesaplama yapan birimlerinin psikolojik ve sinir bilimi açısından anlaşılmasının yeni yapay zekâ varlıklarının inşa edilmesinde ilham kaynağı olacağı belirtilmiştir.[117] Nihayetinde yapay zekâ varlıklarının bilince sahip olup olmadığının bir ampirik soru olarak karşımıza çıkacağını[118] ve şu anda insan ve hayvan gibi biyolojik varlıklara özgü olan bilinç kavramının biyolojik olmayan varlıklar açısından da mümkün olacağını öngörebiliriz.[119]

---

[115] Bkz. Stanislas Dehaene/Hakwan Lau/Sid Kouider, "What Is Consciousness, and Could Machines Have It?", *Science*, Cilt 358, Sayı 6362, Ekim 2017, 486-492; Bert-Jaap Koops/Mireille Hildebrandt/David-Olivier Jaquet-Chiffelle, "Bridging the Accountability Gap: Rights for New Entities in the Information Society", *Minnesota Journal of Law Science & Technology*, Cilt 11, Sayı 2, 2010, 497-561, s. 515; Hildt, s. 2.

[116] Riccardo Manzotti/Antonio Chella, "Good Old-Fashioned Artificial Consciousness and the Intermediate Level Fallacy", *Frontiers in Psychology*, Cilt 5, Sayı 39, 2018, 1-10, s. 1.

[117] Dehaene/Lau/Kouide, s. 43-54. İnsan beyninin de hesaplamalı olduğunu düşünen Daniel C. Denett gibi bazı yapay zekâ felsefecileri makine bilincinin mümkün olduğunu belirtmektedirler. Bkz. Daniel C. Denett, Consciousness in Human and Robot Minds, <https://ase.tufts.edu/cogstud/dennett/papers/concrobt.htm.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[118] Buradaki ampirik soru komplikedir. Şöyle ki; bir yapay zekâ varlığı anayasal haklarını elde edebilmek için stratejik olarak bilince sahip olduğu izlenimi yaratabilir. Koops/Hildebrandt/Jaquet-Chiffelle, s. 528. Ancak bu durum yapay zekânın bir gün tam olarak bilince sahip olacağı ihtimalini kaldırmadığı gibi yapay zekânın bu izlenimi yaratmasında da bir miktar bilinç sahibi olduğunu kabulü gerekebilir. Koops/Hildebrandt/Jaquet-Chiffelle, s. 528.

[119] Koops/Hildebrandt/Jaquet-Chiffelle, s. 528.

Bilinç kavramının ilişkili olduğu bir diğer önemli kavram ise özbilinçtir (*self-consciousness*). Özbilinç için düşüncelerin sembolik bir dil aracılığı ile dışsallaştırılması ve kurulması gerekir.[120] Örneğin hayvanlar bilince sahip olsalar bile etraflıca düşünmeyi mümkün kılan özbilince sahip değillerdir.[121] Bilincin üstünde bir kavram olan özbilince sahip bir yapay zekâ şu anda bulunmamaktadır.[122]

Bilinç tartışmasının kişilik açısından önemi şuradadır: Eğer bir yapay zekâ varlığı bilince sahip değilse ve hayatını iyi veya kötü olarak deneyimleyemiyorsa kişilik verilmesinin bir anlamı yoktur.[123] Zira kişiliğin beraberinde getirdiği temel hak ve özgürlükler için hak sahibinin bir amaca sahip olması gerekmektedir; ancak bilinci olmayan bir varlığın amacı da olmayacaktır.[124] Nitekim Locke'a göre kişi kendini farklı zamanlarda ve mekânlarda kendi olarak aynı şekilde değerlendirebilen ve bunu bilinci sayesinde gerçekleştirebilen düşünen zeki bir varlıktır.[125]

Diğer yandan bilincin kişilik verilmesinde bir şart olmadığını, yalnızca sorumluluğu belirlemede kusurun tespitinde dikkate alınan bir unsur olduğunu tartışan yazarlar da bulunmaktadır.[126] Bu argümanın haklılık payı vardır. Örneğin kişilik ölümle birlikte sona erer (MK m. 28/1) ve koma halinde bilinci olmamasına rağmen kalp ve nefes atışları olan ve

---

[120] Koops/Hildebrandt/Jaquet-Chiffelle, s. 515-16.

[121] Koops/Hildebrandt/Jaquet-Chiffelle, s. 515-16.

[122] Çoğunlukla müşteri hizmetleri sunan şirketler tarafından uygulanan karşılıklı konuşmaya dayanan yapay zekâların öz bilince sahip olduğu söylenemez zira bu yapay zekâ müşteri hizmetleri sunduğunun bilinciyle hareket etmemektedir. Bu yapay zekâ sistemleri doğal dil işleme ve doğal dil anlama aşamalarından sonra buna uygun reaksiyon verme üzerine kurulu teknik bir sürece göre hareket eder. Dolayısıyla burada yapay zekânın müşteriye uygun bir reaksiyon vermesi onun düşüncesini sembolik bir ifade ile dışsallaştırdığını yani öz bilince sahip olduğu anlamına gelmez.

[123] Lawrence B. Solum, "Legal Personhood for Artificial Intelligences", North Carolina Law Review, Cilt 7, Sayı 4, Nisan 1992, 1231-1287, s.1264.

[124] Solum, Legal Personhood for Artificial Intelligences, s. 1265.

[125] John Locke, *An Essay Concerning Human Understanding*, Hackett, Indianapolis, 1996, Bölüm 27, n. IX.

[126] Banteka, s. 570; Adam Candeub, "Consciousness & (and) Culpability", *Alabama Law Review*, Cilt 54, Sayı 1, 2002, 113-146, s. 118.

beyin hücrelerinin fonksiyonunu yitirmediği bir kişinin ölmediği ve kişiliğinin sona ermediği kabul edilir.[127] Keza bilinç ayırt etme gücünün bir unsuru olarak kabul edilmektedir[128] ve bilincini sarhoşluk nedeniyle geçici bir süreliğine kaybetmiş kişi vermiş olduğu zararı ayırt etme gücünü kusuru olmadan kaybettiğini ispat edebilirse tazmin sorumluluğundan kurtulabilir.[129] Örneği değiştirelim. Kişinin bilincini hissetmediğini, bir akıl hastalığı olduğunu ve ayırt etme gücünden tamamen yoksun olduğunu düşünelim. Bu kişinin varlıklı bir ailenin çocuğu olduğunu ve evde çalışan bir yardımcıya zarar verdiğini varsayalım. Bu durumda bu kişiyi TBK m. 49 kapsamında haksız fiilinden dolayı sorumlu tutamayız çünkü kusuru bulunmamaktadır. Ancak hâkim hakkaniyet gerektirdiği takdirde bu kişinin verdiği zararın tamamen veya kısmen giderilmesine karar verebilecektir. (TBK m. 65)

Bu örnekler göstermektedir ki bilinç ayırt etme gücünün bir unsuru olarak kusurluluğun tespitinde rol oynayan bir faktördür. Ancak bu görüş şu açıdan hatalıdır: Bütün bu örneklerde hâlihazırda hukuken kişilik tanınan bir varlığın bilincindeki değişimler kusurluluğu etkilemektedir. Bizim kişilik açısından dikkate aldığımız hak ehliyeti olup bu kişilik tam ve sağ olarak doğumla başlamaktadır. Herhangi bir hayat emaresi sağ doğum için yeterli kabul edilip[130] çocuğun bilince sahip olması kişiliğin başlaması için şart değildir. Ancak bu istisna hukuk düzeninin insanlara tanıdığı hak sahipliği ayrıcalığının altında yatan asıl sebebi değiştirmez. İnsanlar bilince sahip oldukları takdirde kişi kavramının beraberinde getirdiği haklardan yararlanabilir ve borç yükümlülüğü altına girip işlemler yapabilirler.

---

[127] Bkz. Dural/Öğüz s. 24-25; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 18-21.

[128] Dural/Öğüz s. 57; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 56.

[129] Örneğin TBK m. 59 gereği bu kişi zorla uyuşturucu madde kullandırıldığını ve bu nedenle ayırt etme gücünü geçici olarak kaybettiğini ispat ederse sorumluluktan kurtulabilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus bu kişinin zarar vermede kusuru olup olmaması değil, ayırt etme gücünün kaybedilmesinde kusuru olup olmadığıdır.

[130] Dural/Öğüz s. 18.

Peki, tüzel kişilere bilinç şartını nasıl uygulayacağız? Şirket, dernek ve vakıflar gibi insan topluluklarının oluşturduğu tüzel kişilere kişilik tanınmasında da hukuk düzeni bu kişiliğe anlam verecek ve faaliyetlerini yürütecek bilinç sahibi insanların varlıklarını esas almaktadır. Örneğin dernekler en az yedi kişinin birleşimiyle oluşmakta (MK m. 56) ve derneğin yürütme ve temsil organı olan yönetim kurulu ise fiil ehliyetine sahip bulunan gerçek ve tüzel kişilerden (MK m. 64/1) oluşan üyelerden seçilecektir (MK m 84/1).[131] Keza yukarıda tartıştığımız Yeni Zelanda'da bulunan Te Awa Tupua Gölü'ne tanınan kişilikten doğan hakların ve yetkilerin kullanımı, yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve doğabilecek hukuki sorumluluğunun giderilmesine ilişkin iş ve işlemler ise biri Krallık tarafından diğeri de Whanganui Iwi Kabilesi'nden seçilecek iki kişinin oluşturduğu Te Pou Tupua Ofisi tarafından yürütülecektir.[132] Benzer olarak Britanya Danışma Meclisi tarafından tüzel kişilik tanınan bir Hindu idolünün hukuki çıkarları ise bu idolün kutsaliyetini elinde bulunduran kişi aracılığıyla savunulacaktır.[133]

Sonuç olarak hâlihazırda kişi olarak tanınmayan bir varlığa kişilik tanınmasında bilinç aranmalıdır. Hukuk kişiler arasındaki uyuşmazlıkları denge gözeterek çözüme kavuşturma sanatıdır. Her uyuşmazlıkta birden fazla kişinin hakkı söz konusudur. Bu haklardan her biri de öznesine göre şekillenir. Bir uyuşmazlığın çözümü de ancak haklar bilinci olan sahipleri veya ilgili kişiler tarafından kullanılıyorsa anlam bulur. İlk duruma örnek olarak X ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini iddia ediyorsa bu ihlale konu olay X'in düşüncelerini dışsal bir sembolik ifade etmesi (örneğin sözlü veya yazılı ifade) ile X'in öznel deneyiminden kaynaklanmıştır. İkinci duruma örnek olarak ise hatalı bir tıbbi müdahale sonucu bilinci kapalı bir şekilde doğan bir çocuğun uğramış olduğu zararın tazminini talep etme hakkı çocuğun bilince sahip yasal temsilcileri tarafından kullanılacaktır. Bütün bu argümanlar bize göstermektedir ki hukuk

---

[131] Bir tüzel kişi olan derneğe başka bir tüzel kişinin üye olması argümanımızla bir çelişki oluşturmamaktadır. Tüzel kişi olan üye derneğin genel kurulunda veya seçilirse yönetim kurulunda sahip olduğu hakları yine bilinç sahibi gerçek kişi bir temsilcisi aracılığıyla kullanacaktır.

[132] Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act Art. 14(2) ve 20(1)(2).

[133] Duff, s. 42-3.

düzeninin kişi olarak tanıdığı bir varlığın bilince hiç sahip olmaması veya bunu sonradan kaybetmesi ile henüz kişi olarak tanınmayan bir varlığın bilince sahip olmaması aynı şeyler değildir.

D. Yönelmişlik

Yönelmişlik (*intentionality*) kavramı da yapay zekâ varlığına kişilik tanınması tartışmasında karşımıza çıkan bir diğer önemli kavramdır. Yukarıda tanımlanan fail kavramının eylemin kaynağı olduğu ve bunun için de amaçlar, güdüler, arzular ve otonom şekilde özgürce alınmış kararlar ile hareket eden faillerin yönelmişliğe sahip olduğu kabul edilmektedir.[134] Örneğin ceza hukuku perspektifinden yönelmişlik hukuk düzeninin yasakladığı bir davranışın gerçekleşmesi için emek harcama niyeti olarak tanımlanmaktadır.[135] Bir eylemde yönelmişlik olduğunu kabul edebilmemiz için ise i) yönelmiş bir eylemin, ii) eylemde bulunma becerisinin ve iii) eylemin gerçekleştirildiğine ilişkin bilincin varlığı gereklidir.[136] Yönelmişlikteki bilinç unsuru failin eylem esnasında ne yaptığını bilme durumu, beceri unsuru ise failin yöneldiği eylemi gerçekleştirme kabiliyeti ve özelliği anlamına gelmektedir.[137]

Bilgisayar bilimleri doktrininde yönelmişlik kavramı ile bilinç kavramı arasında bir bağ kurulmaya çalışılmaktadır. Şöyle ki bir görüş yapay zekâ varlığına bilinçsiz bir yönelmişlik atfetmenin aslında bu olgunun bilince sahip olduğu anlamına geldiğini belirtmektedir.[138] Ancak bu görüşe karşı bilinç ve yönelmişlik kavramlarının birbirinden ayrıldığı çünkü bilinçte yasaklanmış bir şeyin gerçekleşeceği bilinse bile yönelmişlikten farklı olarak bunun için ekstra bir emek harcanmadığı argümanıyla karşı çıkılmaktadır.[139] Bu karşı argümana göre bir demiryolu şirketi işlettiği

---

[134] Chopra/White, s. 12.

[135] Richard A. Posner, "An Economic Theory of the Criminal Law", *Columbia Law Review*, Cilt 85, Sayı 6, Ekim 1985, 1193-1231, s. 1221.

[136] Calverley, s. 529.

[137] Calverley, s. 529.

[138] John R. Searle, "Consciousness, Explanatory Inversion, and Cognitive Science", *Behavioral & Brain Sciences*, Cilt 13, Sayı 4, 1990, 585-596, s. 586.

[139] Banteka, s. 570-71.

trenlerinin demiryolu geçitlerinde gerçekleşen kazalarda belirli sayıda insanları öldüreceğini makul ölçüde bilmektedir.[140] Keza aynı durum otobüs firmaları için de geçerli olabilir.[141] Eğer yönelmişlik ile bilinç kavramlarını ayırmazsak bu durumda demiryolu veya otobüs şirketi insan öldürme suçundan sorumlu tutulmalıdır.[142] Ancak bu hukuken ve ahlaken doğru değildir; zira demiryolu veya otobüs şirketleri kazaların gerçekleşeceğini bilseler de bu kazalar sonucu gerçekleşen ölüm ve yaralanmalardan hiçbir menfaat elde etmedikleri gibi bu sonucun gerçekleşmesi için herhangi bir emek de harcamamışlardır.[143]

Yönelmişlik bahsinde bilim insanı Searle'in bilgisayar bilimlerinde oldukça ses getiren argümanına değinmekte fayda vardır. Anadili İngilizce olan Searle bir odada kapalı halde tutulduğu esnada ilk olarak Çinceye dair hiçbir şey bilmemesine rağmen kendisine Çince yazılmış bir yazı verildiğini söylemektedir.[144] İkinci olarak kendisine Çince yazılmış yazının yanı sıra ikinci yazı ile birinci yazı arasında ilişkiyi kuracak İngilizce yazılmış birtakım kuralların verildiğini belirtmektedir.[145] Üçüncü olarak kendisine Çince sembollerle birlikte bu sembolleri ilk iki grupla ilişkisini kurabileceği İngilizce yazılmış yönergeler verilmektedir.[146] Bü-

---

[140] Posner, s. 1221.

[141] Örneğin ülkemiz karayolu ağında 2021 yılında gerçekleşen ölümlü yaralanmalı trafik kazasına karışan toplam 308 bin 442 taşıtın %1,6'sını otobüsler oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu, Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri, 2021,<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Karayolu-Trafik-Kaza-Istatistikleri-2021-45658.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

[142] Posner, s. 1221.

[143] Posner, s. 1221.

[144] John R. Searle, "Minds, Brains, and Programs", *The Behavioral and Brain Sciences*, Cilt 3, Sayı 4, 1980, 417-457, s. 417-418.

[145] Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 418. Bu kurallar Searle'a bir takım şekilsel kurallar ile başka bir takım şekilsel kurallar arasında ilişki kurmasını sağlamaktadır. Buradaki kuralların şekilselliğinden bahsedilen ise sembollerin şekilleri sayesinde tanımlanabildiğidir. Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 418.

[146] Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 418. Bu İngilizce yönergeler de üçüncü aşamada verilen belirli şekillerin karşılığı olarak belirli şekillerdeki bazı Çince sembollerin nasıl verileceğini tarif etmektedir. Searle, Minds, Brains, and

tün bu sembolleri Searle'a veren kişiler üçüncü aşamada Searle'ın verdiği sembolleri "sorulara cevaplar" ve İngilizce verilen kurallara ise "program" adını vermektedir.[147] Bir süre sonra Searle Çince sembolleri kontrol etmek için verilen yönergeleri takip etmede ve programcılar da programları yazmada o kadar iyi olmuştur ki, Searle'ın sorulara verdiği cevaplar ile anadili Çince olan bir kişinin vereceği cevaplar arasında fark neredeyse yoktur.[148] Searle burada kendisinin hesaplamalı işlemleri şekilsel olarak belirlenmiş unsurlar üzerinden gerçekleştiren bir bilgisayar olarak hareket ettiğini ve Çince açısından kendisinin yalnızca bir bilgisayar programı örneği olduğunu belirtmektedir.[149]

Searle bu faraziyesiyle şu sonuca varmaktadır: Bilgisayar programlarını örneklendirmek hiçbir zaman yönelmişlik için yeterli şart değildir.[150] İnsanlar ve hayvanlardaki yönelmişlik beynin nedensel özelliğinin ürünü olup zihinsel işlemler ve beyinler arasında gerçekleşen gerçek nedensel ilişkiler ampirik gerçeklere dayanmaktadır.[151] Yönelmişlik için ise belirli beyin işlemleri şarttır.[152]

Yönelmişlik hukuk açısından oldukça önemli bir kavramdır. Hâlihazırda bilince sahip olan yapay zekâ varlığı yokken bilincin yanında birkaç unsuru da kapsayan yönelmişliğe sahip bir yapay zekâ varlığı şu an için bulunmamaktadır. Örneğin bir kişinin sosyal ve ekonomik sebeplerle tır şoförü olması için buna ilişkin karar alması, çalışması, ehliyet sınavını geçmesi ve sonunda iş bulması gerekir. Diğer deyişle bu halde tır şoförü bir eyleme yönelir, bunun için gerekli özelliklere sahip olur ve bütün bu eylemleri gerçekleştirdiğine ilişkin bilinci vardır. Peki, aynı durum otonom tırlarda söz konusu mudur? Otonom tırlar üreticiler tarafından tasarlanır, birçok uç senaryoyu da içeren geniş veri setleriyle eğitilir, birden fazla ve birbirini tamamlayan sensörlerle donatılır ve birçok daha komplike ve teknik işlemlerden geçer. Peki, bu aşamaların hangisinde otonom

---

Programs, s. 418.

147 Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 418.

148 Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 418.

149 Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 418.

150 Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 417.

151 Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 417.

152 Searle, Minds, Brains, and Programs, s. 417.

tır dinamik sürüş görevini yerine getirmek için bir eyleme yönelmiş ve buna ilişkin özellikleri edinmiştir? Bütün bu süreç insanlar tarafından yürütülmüştür.

Yapay zekâ varlıklarının yönelmişliğe sahip olmadığının kabulü hâlihazırda bazı yasalarda da varlığını göstermektedir. Örneğin Birleşik Devletler Elektronik İşlemler Kanunu'na göre elektronik fail (*electronic agent*) herhangi bir kişinin gözetimine veya fiiline gerek duymadan fiillerde bulunabilen veya elektronik kayıtlara karşı tamamen veya kısmen karşılık verebilen bilgisayar programı veya bağımsız şekilde kullanılan elektronik veya diğer otonom araçlar olarak tanımlanmaktadır.[153] Aynı Kanunda böylesine bir elektronik failin, bunu kullanan kişi kimse onun "aracı" (*tool*) olduğu, bağımsız isteminin olmadığı, *aktive edildikten sonra* aktive eden kişinin bilgisi olmadan kendi programlama parametreleri içinde diğer kişiler veya bunların elektronik failleriyle etkileşime girme kabiliyetinin olduğu belirtilmiştir.[154] Burada da açıkça görüldüğü üzere elektronik failin görevini yapabilmesi için bunu kullanan kişi tarafından "aktive edilmesi" gerekmektedir; zira bu failin kendi kendini aktive edebilmesini sağlayacak bir yönelmişliği yoktur.[155]

Geçtiğimiz günlerde otonom araç teknolojisinin önde gelen şirketlerinden Cruise, Haziran 2022 ayında gerçekleşen ve iki kişinin yaralanmasına sebep olan kazadan sonra seksen adet otonom aracını geri çağırmış ve bu araçların yazılımında gerekli güncellemeleri yapmıştır.[156] Amerikan federal idarecileri geri çağrılan yazılımın gelen aracın yörüngesini

---

153 The U.S. Uniform Electronic Transactions Act (1999) (UETA), Section 2(6), https://www.uniformlaws.org/HigherLogic/System/DownloadDocumentFile.ashx?DocumentFileKey=21c366b3-b11c-d774-f34d-7901ab76e9a5&forceDialog=0.

154 The U.S. Uniform Electronic Transactions Act, Section 8.

155 Keza yönelmişlik açısından vardığımız bu sonuç yukarıda tartıştığımız özgür irade açısından da geçerlidir.

156 David Shepardson, GM Startup Cruise Recalls and Revises Self-driving Software After Crash, Reuters, <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/gms-cruise-recalls-revises-self-driving-software-after-crash-2022-09-01/.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

yanlış olarak tahmin ettiğini belirtmiş ve Cruise da gerekli güncellemelerden sonra olağandışı senaryoların oluşmayacağını ifade etmiştir.[157] Bu örnekte görüldüğü gibi yapay zekâ varlıklarının işletilmesinde herhangi bir sorun halinde de üreticiler devreye girmekte ve sorunun teknik çözümünü gerçekleştirmektedirler.

Yönelmişliğin öneminin bir diğer görünümü de hukukî sorumluluğun tayininde ortaya çıkar. Bu kavramın medeni hukuktaki kusur kavramıyla yakından ilişkisi vardır. Haksız fiil sorumluluğu açısından kusur sorumluluğunda bir fiil kasten veya ihmalen gerçekleştirilmemişse ortada hukuken kınanacak bir fiil yoktur. Bir fiilin kasten gerçekleştirilmesi için ise kişinin bilerek ve isteyerek bu zarara sebebiyet vermesi, diğer bir deyişle yönelmişliğinin var olması gerekir. Yönelmişliği edinemeyen bir yapay zekâ varlığını bu durumda sorumlu tutmamız doğru olmayacaktır. Sorumluluk yükletemeyeceğimiz bir varlığa ise kişilik bahşetmenin de hukuken mantığı yoktur.

Peki, yönelmişliğe sahip olunamaması nedeniyle kusur sorumluluğunu uygulayamıyorsak kusursuz sorumluluk kurallarını uygulayabilir miyiz? Örneğin, TBK m. 65 hükmünün kıyasen uygulayarak hakkaniyet sorumluluğu kapsamında zarara sebep veren yapay zekâ varlığını sorumlu tutmamız mümkündür. Diğer deyişle dar anlamda sorumluluğu etkileyen yönelmişliği bu şekilde bertaraf edebiliriz. Ancak bu durumda dahi yapay zekâ varlığının bu sorumluluğu karşılayabilmesi için bir malvarlığının bulunması gerekecektir. Dolayısıyla bu ihtimalde sorumlu tutacağımız yapay zekâ varlığının geniş anlamda yönelmişliğinin olması gerekir ki bu malvarlığını edinebilmesi için hukuki işlemlerde bulunabilsin. Örneğin paylaşımlı yolculuk hizmetlerinde kullanılan bir otonom aracın bu hizmeti yerine getirmek ve karşılığında gelir elde etmek için bir yönelmişliği yoktur. Keza bu durumda yapay zekâ varlığının dava açabilmesi ve kendisine dava yöneltilebilmesi için de bir yönelmişliğinin bulunması gerekecektir.[158]

---

[157] Shepardson

[158] Nitekim aşağıda belirtileceği üzere Amerikan hukukunda bir varlığa kişilik tanınmasında mahkemelerin en çok aradığı şartlardan biri de bu varlığın dava açma ve kendisine dava yöneltilme kabiliyetine sahip olup olmadığıdır.

Bu tartışmaya son vermeden "yönelmiş durum teorisi" (*intentional stance theory*) olarak adlandırılan görüşe yer vermek faydalı olacaktır. Bu görüş zihinsel yüklemleri veya önermesel tutumları insan olmayan varlıklara atfetmekte herhangi bir sorun görmemektedir.[159] Buna dayanarak bu görüş, yapay zekâ varlıklarının eylemlerinin altında yatan sebepler için hareket ettiklerini belirtmekte olup ve insanlarca bu varlıkların davranışlarının optimal şekilde yorumlanmasını ve öngörülmesini sağlıyorsa, yönelmişliğe sahip olduklarının kabulünün gerektiğini de belirtmektedir.[160] Bu kabulün içsel ayarlamalarına kısıtlı erişimimiz olan yapay zekâ varlıkları ile etkileşimimizde en uygun strateji olacağı ifade edilmektedir.[161] Bir diğer avantaj olarak da insanlar gibi yönelmişliğe sahip varlıklarda bulunan biyolojik veya zihinsel araçların tıpkısının yapay zekâ varlıklarında bulunması gerektiği şartını ekarte etmesi gösterilmektedir.[162]

Biz bu görüşe katılmamaktayız. Şöyle ki bu görüş kendi içinde her ne kadar sınırlı alanda hareket eden yapay zekâ varlığının dar anlamda yönelmişlik problemini çözmüş görünse de geniş anlamda haklara ve borçlara sahip olabilecek kişi olması için gereken geniş anlamda yönelmişlik problemine cevap verememektedir. Örneğin bir insansız hava aracının havada yaptığı manevraların diğer pilotlar tarafından düzenli olarak öngörülebilir olması bu görüş kapsamında bu aracın yönelmişliğe sahip olduğunun kabulünü gerektirebilir. Lakin diğer taraftan bu insansız hava aracı zarara sebebiyet verdiğinde bu zararı karşılayabilmesi için gereken malvarlığını edinebilmesi veya mahkemede kendi kendini temsil

---

[159] Chopra/White, s. 12.

[160] Chopra/White, s. 12. Bir örnekle bu görüşün ne anlatmak istediği somutlaştırılarak daha net anlaşılabilir. Bir yapay zekâ varlığı X hakkında '*X dışarı çıkmak istediğinde kapıyı açacak*' şeklinde düzenli tahminler yapılabiliyorsa ve bunlar X'in davranışı hakkında en açıklayıcı ve tahmin edilebilir stratejiyi oluşturuyorsa, X'in yönelmişliğe sahip olduğu kabul edilecektir. Chopra/White, s. 13.

[161] Chopra/White, s. 14.

[162] Chopra/White, s. 14. Böylece yönelmiş durum teorisi yapay zekânın amacını açıklayan görüşlerden bilişsel bilim görüşü yerine mühendislik görüşü ile paralellik arz etmektedir. Bkz. Bolter, s. 193.

edebilmesi için gereken yönelmişliğe sahip midir? Keza sorumlulukta kusur tayininde yapay zekâ varlıkları insanlar ile mi yoksa benzer varlıklar ile mi kıyaslanacaktır? Kusur değerlendirmesinde bir insan fiili aranırken yapay zekâ failinin fiilini kusur açısından değerlendirebilir miyiz? Bu görüş beraberinde bu gibi belirsiz ve cevaplanmamış soruları da beraberinde getirmektedir.

4. Karşılaştırmalı Hukukta Yapay Zekâ ve Hukuki Kişilik

A. Amerikan Hukuku

Amerikan hukukunda eyaletlerin bir varlığı kişi olarak tanınmasında ve bu kişiliğin kapsamını belirlemesinde geniş yetkileri bulunmaktadır.[163] Banteka, Amerikan mahkemelerinin bir varlığa kişilik verilmesi açısından hangi şartları dikkate aldığına ilişkin ampirik bir çalışma yapmış ve bu kapsamda çeşitli şartlar ve ilkeler tespit etmiştir.[164] Bu şartlar arasında Amerikan mahkemelerinin en sık kullandıkları ise sırasıyla özel bir kanun ile varlığa kişilik tanınıp tanınmadığı (%47), varlığın dava açabilmesinin ve kendisine dava yöneltilebilmesinin mümkün olup olmadığı (%40), varlığın herhangi bir kanunda doğrudan değil de dolaylı olarak kapsam altına alınıp alınmadığı (%15) şartlarıdır.[165]

---

[163] Amerika Birleşik Devletleri (ABD) elli eyalet ve Columbia bölgesinden oluşmaktadır. ABD federal devlet biçimini benimseyen karma yapılı bir devlettir. ABD anayasasında göre eyaletler ile federal devlet arasında 'çifte egemenlik' ilkesi benimsenmiştir. Buna göre eyaletler uluslararası hukuktaki varlıkları gibi bazı yetkilerini federal hükümete devrederken bazı yetkilerini uhdesinde tutmaktadır. Eyaletler bu ikinci tür yetkilerini federal devlete danışmadan kullanabilmektedirler. Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, 13. Bası, Beta Basım, Ankara, 2009, s. 136-137. Bir varlığın kişi olarak tanınması yetkisi de eyaletlerin federal devletin müdahalesi olmadan düzenleme yapabilecekleri bir alandır. Jessica Berg, "Of Elephants and Embryos: A Proposed Framework for Legal Personhood", Hastings Law Journal, Cilt 59, Sayı 2, Ocak 2007, 369-406, s.380.

[164] Banteka, s. 575.

[165] Banteka, s. 580-82. Amerikan mahkemelerinin bir varlığa kişilik tanırken aramış olduğu bazı şartların gereksiz olduğu ve yapay zekâ varlıklarına uygulanmasının mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Bu şartları; gerçek kişilerin

Nitekim bu sonuç yukarıda elde ettiğimiz sonuçlarla büyük ölçüde paralellik arz etmektedir. İlk şart açısından, Türk hukukunda bir varlığın kişi olarak kabul edilip edilmemesinin yasal bir dayanağı olması gerektiğine ilişkin vardığımız sonuç Amerikan mahkemelerinin en sık aradığı şart olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak, yapay zekâ varlıklarına kişilik tanınabilmesi için dar alanda insan seviyesinde veya daha üstün bir performans göstermesinin yeterli olmadığı ve hukuki sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için bilinç ve geniş anlamda yönelmişliklerinin bulunması gerektiğine ilişkin yapmış olduğumuz çıkarım da Amerikan mahkemelerinin en sık aradığı ikinci ve diğer şartlarla da dolaylı olarak örtüşmektedir.[166]

Buna karşılık Amerikan hukukunu baz alarak değerlendirme yapan Chopra ve White yapay zekâ varlıklarına kişilik tanınıp tanınmamasına ilişkin kararın kavramsal değil pragmatik olduğunu belirtmekte ve yapay zekâ varlıklarının sosyal ve işlevsel rolü ışığında hukuk düzeninin bu kararı alıp almaması gerektiğinin ortaya çıkacağını tartışmaktadır. [167]

çoğu özelliklerine benzer özellikleri taşıyıp taşımadığı, herhangi bir ülke vatandaşı olup olmadığı, anayasal haklara sahip olup olmadığı, gerçek kişilerin toplamından oluşup oluşmadığı ve topluma karşı sorumluluklarının olup olmadığı şeklinde sıralayabiliriz. Banteka, s. 578-80.

[166] Örneğin Amerikan mahkemelerinin bir varlığa kişilik tanırken dikkate aldığı ve bu makalenin argümanlarıyla örtüşen şartlar arasında bir varlığın; mülkiyet edinme hakkına sahip olup olmadığı, kendi adına hukuki işlem yapıp yapamadığı, yasal olarak sorumlu tutulup tutulamayacağı, borç altına girebilme ehliyetinin olup olmadığı, alacağını tahsil etme ehliyetinin olup olmadığı, mahkemelerde taraf ehliyetinin olup olmadığı, haklara ve yükümlülüklere sahip olup olmadığı, diğer kişilerle sözleşme yapma hakkına sahip olup olmadığı, avukatla temsil edilme hakkına sahip olup olmadığı, mahkemede kendisini temsil edip edemeyeceği gibi şartlar bulunmaktadır. Banteka, s. 578-80. Keza Banteka'nın yapmış olduğu çalışmada Amerikan mahkemelerinin dikkate almış olduğu ilkeler de yukarıda varmış olduğumuz sonuçlarla benzerlik göstermektedir ve bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir: varlığın yaratıcısının, şeklinin, büyüklüğünün, altında hareket ettiği etiketin bu varlığa kişilik tanınmasında ilgisiz olduğu; varlığın otonomiye, self-determinasyona, kendini temsil etme hakkına sahip olmamasının varlığa kişilik tanınmasında olumsuz olarak değerlendirildiği ilkelerdir. Banteka, s. 579.

[167] Chopra/White, s. 154.

Spesifik olarak tanınacak kişiliğin belirli bir amaç veya hukuki işlemler grubu (örneğin sözleşmeler) kapsamında gerçekleştirilebileceğini önermektedirler.[168] Yazarlar hukuk pratiğinde ortaya çıktığını iddia ettikleri bağımlı (*dependent*) ve bağımsız (*independent*) kişilik şeklinde bir ayrıma gitmektedirler. Her iki öneriyi de ayrı başlıklar altında incelemekte fayda vardır.

i. Bağımlı Hukuki Kişilik Görüşü

Bağımlı hukuki kişi sahip olduğu hakların tamamını veya bir kısmını yalnızca başka bir kişinin temsilciliği aracılığıyla kullanabilen kişi demektir.[169] Yazarlar yapay zekâ varlıkları ile insanlar arasında yapılan sözleşmelere hukukun öngörülebilir yaklaşımının sağlanması ve idare hukuku bağlamında otonom karar alma mekanizmasına sorumluluk verilme ihtiyacının artması gibi sosyal ve ekonomik çıkarlar nedeniyle yapay zekâ varlıklarına bağımlı hukuki kişilik statüsünün verilmesini önermektedirler.[170] Keza bu kişilik türünün yapay zekâ varlıklarına verilmesinin bağımsız hukuki kişilik türüne göre daha ihtimal dâhilinde olduğunu belirtmektedirler.[171]

---

[168] Chopra/White, s. 156. Yazarlar bu argümanlarını desteklemek için örnek olarak 19'uncı yüzyıldaki reformlardan önceki İngiliz Hukukunda evli kadının hukuki statüsünü örnek göstermektedirler. Böyle bir kadın birçok özel hukuk uyuşmazlığında erkek eşinden ayrı olarak kişi olarak tanınmamakta iken kilise hukukuna tabi olduğunda ise kendi adına dava açma ve kendisine dava yöneltilme açısından bütün haklara sahipti ve keza normal şekilde ceza kovuşturmasına tabi olabilmekteydi. Chopra/White, s. 156. Modern hukuktan bir örnek ise Amerikan şirketlerinin gerçek kişilere tanınan birçok haktan yararlanmasına karşılık evlat edinme gibi bazı haklardan yararlanamamasıdır. Chopra/White, s. 156.

[169] Chopra/White, s. 159. Yazarlar bağımlı hukuki kişi statüsüne örnek olarak; i) velayet altındaki ergin olmayan çocukları, ii) akıl zayıflığı nedeniyle kısıtlanan ergin gerçek kişileri, iii) başka kişilerin eylemine ihtiyaç duyan şirketleri, iv) yukarıda tüzel kişilere ilişkin teorilerde tüzel kişilik tanındığından bahsettiğimiz gemileri, tapınakları, idolleri ve gölleri göstermektedir. Chopra/White, s. 159.

[170] Chopra/White, s. 160-2.

[171] Chopra/White, s. 159.

Peki, Chopra ve White'ın önerdiği belirli bir amaç veya hukuki işlemler grubu kapsamında hareket edecek bağımlı hukuki kişilik nasıl tasarlanacaktır? Burada yazarlar yapay zekâ varlığının Amerikan hukukuna özgü *trust* kurumu[172] altında lehtarın adına veya yararına hareket eden sınırlı amaçlı bir güvenilen (*trustee*) olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedirler.[173] *Trust* kurumunun bu şekilde kullanılmasında özellikle beklenmedik bir dava ile karşılaşılması ihtimalinde kurumun tehlikeye atılacağını belirten Solum bu durumlarda hukukun yapay zekâ varlıklarını güvenilen olarak kabul etmemesi gerektiğini ifade etmektedir.[174] Chopra ve White ise bu riske karşı şu çözümle gelmektedirler: Bağımlı hukuki kişilik tanınan yapay zekâ varlığı ile birlikte bu varlığın kapasitesinin bazı durumlarda yetkin bir şekilde hareket etmesini kısıtladığı hallerde gerçek veya tüzel kişi bir temsilci veya yönetici kaydedilecektir.[175]

Chopra ve White'ın önerisi vaad ettiği pragmatizmi sağlamayacağı gibi kendi içinde de çelişmektedir. Yapay zekâ varlıklarının, yukarıda da ayrıntılarıyla belirttiğimiz üzere, kendi malvarlıklarını bulundurması için gerekli olan bilinç ve yönelmişlik özellikleri bulunmamaktadır. Chopra ve White bunu ekarte etmek için yukarıda tartıştığımız "yönelmiş durum" teorisini önerseler de burada aslında yapay zekâ varlıklarının bazı durumlarda bilinç ve yönelmişlik özelliklerinin yeterli olmayacağını zımnen kabul etmişler ve bir temsilcinin veya yöneticinin atanmasını önermişlerdir. Peki, bu durumda yapay zekâ varlığına bağımlı da olsa bir hukuki kişilik tanımanın ne anlamı kalmıştır veya bununla ne gibi bir yarar elde edilecektir?

---

[172] İngiliz hukukunda doğan ve Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde var olan trust kurumunu tanımlamak her ne kadar kolay olmasa da genel olarak trust kurucusunun spesifik bir malvarlığını güvenilene devrettiği, güvenilenin devredilen şey üzerinde mülkiyet hakkını kazanarak bunu kendi malvarlığından ayrı tuttuğu, güvenilenin aynı şey üzerinde bir çeşit mülkiyet hakkını haiz bulunduran lehtar yararına bunu yönettiği, tüzel kişiliğe sahip olmayan bir hukuki mekanizma olarak tanımlanmaktadır. Gökçe Kurtulan Güner, *Trust ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, On iki Levha, İstanbul, 2022, s. 105.

[173] Chopra/White, s. 161.

[174] Solum, Legal Personhood for Artificial Intelligences, s. 1253.

[175] Chopra/White, s. 161.

Chopra ve White bu eleştiriye kısmen cevap olabilecek bir öneriyle gelmektedir. Şöyle ki; yapay zekâ varlığının finansal yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için temsil ettiği kişiler (*trust* kurumunda lehtar ve temsil ilişkisinde temsil olunan) bu varlığa bir malvarlığı sağlamak zorunda bırakılabilecektir.[176] Buna gerekçe olarak da yapay zekâ varlığının malvarlığının şeffaf bir şekilde paylaşılmasının bu varlıkla sözleşme ilişkisi kuracak kişilerin risklerini önemli ölçüde azaltarak koruyacağı gösterilmektedir.[177] Bununla bağlantılı olarak hem yapay zekâ varlıklarının bağımlı hukuki kişiliklerini koruyup hem de bu varlıkların yasal ve finansal yeterliliği ile uyumlu sınırlı sorumluluk rejiminin de düşünülebileceği yazarlar tarafından tartışılmaktadır.[178]

Biz böyle bir hukuki mekanizmanın hiçbir fayda sağlamayacağı gibi tam tersine kötüye kullanılarak birçok uyuşmazlığa yol açacağını düşünmekteyiz. Örneğin hem yapay zekâ varlığının hem de temsil ettiği kişinin kaydı kim tarafından nasıl tutulacaktır? Chopra ve White'ın tanımladığı yapay zekâ varlıkları hâlihazırda birçok farklı varlığı içinde barındırmaktır. Bu kadar geniş varlıkları kayıt altında tutmak pratik midir? Keza yapay zekâ varlığının malvarlığı bilgisinin paylaşılması hukuken uygun mudur? Bu görüşe göre bağımlı hukuki kişilik tanınan yapay zekâ varlığının "kişisel" verisi izni olmadan mı paylaşılmaktadır? Bu malvarlığı nerede tutulacaktır ve temsil olunan kişi bu malvarlığına erişebilecek midir? Bu yapıda kötüniyetli kişiler yapay zekâ varlığına tahsis edilecek malvarlığını tekrar eline geçirip bu varlıkla sözleşme ilişkisine girecek kişilerin zarara uğramasına sebebiyet verebilecek midir? Herhangi bir ihtimalde yapay zekâ varlığının hatalı çalıştığı durumlarda zarar gören kişiler yapay zekânın malvarlığının boşaltılması ve ileride de başka bir kişi tarafından bu malvarlığının yerine konulmaması ihtimalinde ne yapacaklardır? İşte Chopra ve White'ın önerisinde havada bırakılan bu sorular bizlere bu önerinin faydadan çok bilinmezlerle dolu bir kapıyı açacağını işaret etmektedir.

---

[176] Chopra/White, s. 161.
[177] Chopra/White, s. 161.
[178] Chopra/White, s. 161.

ii. Bağımsız Hukuki Kişilik Görüşü

Bağımsız hukuki kişi, bağımlı hukuki kişinin aksine, haklarının bazılarını veya tamamını kullanmak için herhangi bir yasal temsilcinin aracılığına gerek duymayan ve tam bağımsız olan kişidir.[179] Böyle bir hukuki kişilik türü Türk Hukuku açısından "tam ehliyetliler" statüsüne denk gelmektedir.[180] Peki, bağımsız hukuki kişiliğe sahip olabilmenin şartları nelerdir? Chopra ve White beş önemli şart saymaktadırlar: 1) bağımsızlığı gösterecek zihinsel kabiliyete sahip olmak, 2) altında olduğu yasal yükümlülükleri anlayacak ve bunlara uyacak kabiliyete sahip olmak, 3) yasal yükümlülükleri uygulayabilmek için cezalandırmaya duyarlılık göstermesi, 4) sözleşme yapma kabiliyetinin olması, 5) malvarlığı edinme ve bunu kontrol etme yeteneğinin olması.[181]

Bütün bu şartları detaylıca inceleyen Chopra ve White her şartın yapay zekâ varlıkları için sağlanabileceği sonucuna varmaktadır.[182] Ancak burada Chopra ve White'ın argümantasyonundaki hata her şartın sağlandığını ispat etmek amacıyla istisnalar üzerinden hareket etmesi ve bütün bu şartları sağlayan tek bir yapay zekâ varlığını örnek gösterememesidir. Örneğin dördüncü şart açısından e-ticaret sitelerini yöneten,[183] beşinci şart açısından bankaların ve finans sektöründe kullanılan[184] yapay zekâ varlıkları örnek gösterilmektedir. Ancak örneğin bir otonom araç dinamik sürüş görevini yerine getirebilse de sözleşme yapma kabiliyetine veya malvarlığını edinme ve bunu kontrol etme yeteneğine sahip olmayabilir. Keza bilince sahip olmayan bir yapay zekânın ikinci ve üçüncü şartları sağlaması da mümkün değildir.

İlk şart açısından ise bizim kanaatimiz genel yapay zekânın (*general artificial intelligence*) veya bu seviyeye yakın bir yapay zekânın bu şartı

---

[179] Chopra/White, s. 159.

[180] MK m 10'a göre bir kişinin tam ehliyetli olarak değerlendirilebilmesi için, ayırt etme gücüne sahip olması, kısıtlanmamış olması ve ergin olması gerekmektedir.

[181] Chopra/White, s. 162-63.

[182] Chopra/White, s. 163-70.

[183] Chopra/White, s. 169.

[184] Chopra/White, s. 170.

sağlayabileceğidir. Yapay zekâ şu anki haliyle insan seviyesinde veya insanı aşan bir performansı *tek ve dar bir alanda* başarabilmektedir.[185] Örneğin Deep Blue programı santranç ustası Kasparov'u yenmiş olabilir ancak dama oynayamaz veya araç kullanamaz.[186] Dolayısıyla şu andaki yapay zekânın eksik olduğu nokta genelliktir.[187] Genel yapay zekâ dediğimiz de en az insan seviyesinde birçok bilişsel görevi yerine getirme davranışını gösterebilen sistemlere denmektedir.[188] İşte ancak böyle veya bu seviyeye yakın bir sistem bağımsızlığı gösterebilecek kompleks bir zihinsel kapasiteye sahip olabilir ve nihayetinde bağımsız hukuki kişi statüsünü kazanabilir.[189] Chopra ve White bağımsız hukuki kişiliğin yapay zekâ varlığına tanınabilmesi için yapay zekânın oldukça sofistike bir teknolojiyi barındırması gerektiğinin farkında olsa da[190] böyle bir sisteme tek bir örnek gösterememektedirler.

B. Avrupa Birliği Hukuku

Avrupa Birliği hukukunda Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından 2017 yılında yayımlanan "Robotbilime İlişkin Medeni Hukuk Kuralları" isimli taslak çalışması Avrupa Komisyonu'na birçok çağrıda bulunmuş ve özellikle de yapay zekâ sistemlerine kişilik hakkı tanınması tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır.[191] Bu çalışmada AP uzun vadede ro-

---

[185] Nick Bostrom/Eliezer Yudkowsky, "The Ethics of Artificial Intelligence", *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence, Cambridge University Press*, Cambridge, 315-334, s. 318.

[186] Bostrom/Yudkowsky, s. 318.

[187] Bostrom/Yudkowsky, s. 318.

[188] Banteka, s. 543-44.

[189] Bu görüşümüz Solum'un görüşü ile örtüşmektedir. Solum da yapay zekâ varlıklarının doğru şekilde hareket ettiğini ve bilişsel bilimin bu davranışların altındaki işlemlerin insan aklına oldukça benzer olduğunu onayladığında bu varlıkları kişi olarak kabul etmek için yeterli dayanağımızın olduğunu belirtmektedir. Solum, Legal Personhood for Artificial Intelligences, s. 1286.

[190] Chopra/White, s. 162.

[191] European Parliament, Civil Law Rules on Robotics P8_TA (2017) 0051, paragraf 59.

botlara spesifik bir hukuki statü verilmesini teklif etmiştir.[192] Spesifik olarak AP en komplike otonom robotların elektronik kişiler olarak tanınmasını ve sebep oldukları zararı gidermekle sorumlu olmaları gerektiğini tavsiye etmiştir.[193] AP elektronik kişiliğin robotların otonom kararlar aldığı veya üçüncü kişilerle bağımsız bir şekilde etkileşime girdiği hallerde uygulanacağını belirtmiştir.[194]

AP'nin bu teklifi birçok soruyu beraberinde getirmektedir. Örneğin elektronik kişilik nedir ve gerçek kişilerden hak ve fiil ehliyeti açısından farkı nedir? Elektronik kişilik bir tüzel kişilik türü müdür? Elektronik kişilik yapay zekâ varlıklarına özgü hak ve yükümlülükleri mi getirecektir? Robotların sebep oldukları zararı giderecek malvarlıkları veya herhangi bir uyuşmazlıkta kendilerini mahkemede temsil edebilecek veya ettirebilecek kapasiteleri var mıdır? En komplike otonom robotlar hangileridir? Otonom araçlar mı, dronelar mı, bakım robotları mı, tıbbi robotlar mı? Bu gibi komplike robotlar şu anda mevcut mudur?

Nitekim bu soruların tetiklediği birçok teknik ve hukuki problemler için AP'nin teklifine karşı çeşitli eleştiriler gelmiştir. Aralarında yapay zekâ, robotbilimi, hukuk, tıp, felsefe alanlarında çoğunluğu uzmanların oluşturduğu bir grup AP'ye açık mektup göndermiş ve özetle yapay zekâ varlıklarına elektronik kişilik tanınmasının yanlış olduğu teknik açıdan irdeleyerek gerekçelendirmiştir.[195] Bu mektupta robotların gerçek kapasitelerinin gereğinden fazla abartılması, robotların öngörülemezlik ve kendi kendine öğrenme kapasitelerinin yüzeysel olarak algılanması, bilim-kurgu materyalleri ile medyada çıkan sansasyonel haberlerin neden olduğu robot algısının aslında elektronik kişilik kavramının altında yattığı eleştirel olarak ifade edilmiştir.[196]

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi'ne göre robotlara veya yapay zekâya hukuki kişilik tanınması ile sorumluluk hukukunun tanıdığı dava

---

[192] European Parliament, Civil Law Rules on Robotics, paragraf 59.

[193] European Parliament, Civil Law Rules on Robotics, paragraf 59.

[194] European Parliament, Civil Law Rules on Robotics, paragraf 59.

[195] Open Letter To The European Commission Artificial Intelligence And Robotics, <http://www.robotics-openletter.eu/> erişim tarihi 5 Ekim 2022

[196] Open Letter To The European Commission Artificial Intelligence And Robotics

hakkının sağladığı önleyici fonksiyon yok edilecektir.[197] Bunun sonucu olarak da yapay zekânın kullanımında ve geliştirilmesinde ahlaki tehlike riski ve kötüye kullanım için fırsatlar doğacaktır.[198]

Avrupa Komisyonu (AK) oldukça detaylandırılmış ve gerekçelendirilmiş argümanlarla elektronik kişilik kavramına çeşitli eleştiriler getirmiştir. AK'ya göre otonom teknolojilerin sebep olduğu zararlar çoğunlukla gerçek kişilere veya diğer hukuki kişilere yüklenebilecek risklerden kaynaklanmaktadır.[199] AK böyle bir kişilik tanımanın yeni gelişen teknolojilerin yarattığı hukuki sorunlarla baş etmede hukuk sistemine yardımcı olması gerektiğini ancak bunun nihayetinde sağlanamayacağını belirtmektedir.[200] Şöyle ki bu kişiliğe karşı dava yöneltilebilmesi için bir fon sağlanması gerekecek ve bu da sorumluluğa bir azami sınır (*cap*) getirecektir.[201] Ancak uğramış olduğu zarar bu azami sınırı aşan kişiler elektronik kişiyle ilişkilendirilebilecek gerçek veya tüzel kişilerin sorumluluklarına giderek elektronik kişilik için kurulan sistemi ekarte edebileceklerdir.[202] Ayrıca sorumluluğa gerçek bir boyut kazandırabilmek için elektronik kişilik tanınacak yapay zekâ varlıklarının malvarlıklarının aktifini arttırmaları gerekmekte ancak bunun için bu varlıkların hak ehliyetine ve hukuki işlemleri nasıl gerçekleştireceklerine ilişkin birçok yasal problemin çözümü gerekecektir.[203]

Bütün gelen bu eleştirilere AP'nin 2020 yılında yayımladığı 'Yapay Zekâ ve Hukuki Sorumluluk' adlı raporda yanıt verilmeye çalışılmıştır. AP elektronik kişilik konseptini yapay zekâ sistemlerini hâlihazırda ba-

---

197 European Economic and Social Committee, *Opinion of the European Economic and Social Committee on 'Artificial intelligence - The consequences of artificial intelligence on the (digital) single market, production, consumption, employment and society'* (own-initiative opinion), 2017, paragraf 1.12.

198 European Economic and Social Committee, paragraf 1.12.

199 European Commission Directorate-General for Justice and Consumers, *Liability for artificial intelligence and other emerging digital technologies*, Publications Office, 2019, s. 38.

200 European Commission, s. 38.

201 European Commission, s. 38.

202 European Commission, s. 38.

203 European Commission, s. 38.

rındıran veya geliştirme aşamasında olan bütün teknolojiler açısından radikal bir şekilde dışlamanın çok cesur ve aynı zamanda yeteri kadar gerekçelendirilmeyen bir argüman olduğunu belirtmiştir.[204] Bunun yerine AP yapay zekâyı içeren uygulamaların elektronik kişilik kazanabilmeleri için gereken şartları tanımlamanın daha isabetli olacağını ifade etmiştir.[205]

AP 2017 yılında yayımlanan 'Robotbilime İlişkin Medeni Hukuk Kuralları' çalışmasında ilk olarak kullandığı 'elektronik kişilik' kavramı ile yapay zekâ varlıklarına sağlanacak spesifik hak ve yükümlülükleri değil, bir çeşit hukuki kişilik türünü kastettiğini belirtmiştir.[206] Bu noktada AP elektronik kişilik kavramının iki muhtemel yorumunu sağlamış ve bunlardan hangisinin ileride destekleneceğini kamuoyunun değerlendirmesine sunmuştur.

Bunlardan ilkine göre yapay zekâ varlıkları zekâ, öğrenme ve kendi kendine karar verme kapasitesi açısından yeterince gelişmişse haklara, borçlara ve yükümlülüklere sahip olabilen ve nihayetinde sorumlu tutulabilecek hukuk özneleri olarak kabul edilebilir.[207] Aslında AP'nin 2017 tarihli raporunda kast ettiği elektronik kişilik kavramı da buna tekabül etmektedir. Ancak bilgisayar bilimi de dâhil olmak üzere birçok alanda çalışan akademisyenlerden gelen tepkilerin de etkili olması üzerine AP 2020 tarihli çalışmasında bu görüşün gerçekçiliğinin olmayacağını itiraf etmiştir. Nitekim AP yapay zekâ varlıklarının insan zekâsının bir ürünü olduğunu ve ontolojik gerekçelerle insanlarla eş tutulmasının mümkün olmadığını belirtmektedir.[208] Diğer yandan AP bunun istisnasını da takip

---

[204] European Parliament, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, *Artificial Intelligence and Civil Liability: Legal Affairs*, Brussels, 2020, s.34.

[205] European Parliament, s. 35.

[206] European Parliament, s. 35.

[207] European Parliament, s. 36. Bu yorum yapay zekâ varlıklarını eşyalar ve insanlar arasında farklı bir kategoride değerlendiren ontolojik yaklaşımı desteklemektedir. European Parliament, s. 36. Bu ontolojik çıkarımı Amerikan hukuku perspektifinden Calo da yapmıştır. Bkz. Ryan Calo, Robots As Legal Metaphors, *Harvard Journal of Law & Technology*, Cilt 30, Sayı 1, Sonbahar 2016, 209-237, s. 233.

[208] European Parliament, s. 36.

ettiği sonuçları elde etmede ve bunu gerçekleştirebilmek için gereken yolları belirlemede kendi kendine karar verme özgürlüğüne tekabül eden önemli bir seviyede özerkliğe sahip yapay zekâ varlıkları olduğunu ifade etmiştir.[209] Fakat günümüzde bu kapasiteye sahip bir yapay zekâ varlığının olmadığını belirten AP, insandan daha zeki ve kabiliyetli, amaçladığı hedefi takip edebilen, bağımsız bir yapay zekâ varlığını geliştirmenin makul bir gerekçesi olmadığını belirtmektedir.[210]

Sonuç olarak ilk yorum kapsamında bir yapay zekâ varlığı bir kişiye zarar verirse bu varlığın zarara sebebiyet veren hareketinden her halükarda bir insanın (çoğunlukla tasarımcılar ve programcıların) sorumlu tutulabileceğini öngörebiliriz. Keza yapay zekâ varlığını elde eden kullanıcıların da bu varlığı kasten veya ihmal sonucu yanlış kullanmaları halinde sorumluluklarının gündeme gelebileceğini ve somut olayın şartlarına göre tasarımcı veya üreticiler ile sorumluluğun paylaştırılabileceğini öngörebiliriz. Bu durumda yapay zekâ varlıklarının sebep olacağı zararlarda "sorumluluk boşluğu"[211] (*responsibility gap*) olarak adlandırılan sonuç ortaya çıkmayacaktır zira zarar gören zararının tazminine erişebilecektir.

İkinci yorum ise elektronik kişiliğin yeni bir hak öznesi yaratmadığını ancak bunun yerine pratik sebeplerden dolayı bir tüzel kişilik yarattığını belirtmektedir.[212] Bu yorum kapsamında yapay zekâ varlıkları haklara sahip olamayacaklar ve kişi veya insan-eşya arasında özel bir varlık

---

[209] European Parliament, s. 36.

[210] European Parliament, s. 36. AP teknolojik gelişmelere bakıldığında böyle bir sistemi geliştirmek için herhangi bir faaliyetin de olmadığını belirtmekte ve hatta teknik olarak mümkün olsa bile bu kapasitedeki bir yapay zekâ varlığının doğası gereği tehlikeli olacağından yasaklanması gerektiğini önermektedir. European Parliament, s. 36.

[211] Sorumluluk boşluğu kısaca şunu tartışmaktadır: Yapay zekâ varlığının verdiği zararın tazmini için bu varlığın sorumluluğuna gidilemez çünkü hukuken bir kişiliği yoktur. Keza aynı zarar için başka bir gerçek veya tüzel kişinin de sorumluluğuna gidilemez çünkü yapay zekâ varlığının hareketleri üretim ve tasarımdan sonra bağımsız bir nitelik taşır ve bu kişilerin sorumlu tutulabileceği hukuka aykırı bir fiilleri yoktur. Sonuç olarak zarar gören zararını tazmin edemez ve bir sorumluluk boşluğu doğar.

[212] European Parliament, s. 38.

olarak değerlendirilemeyeceklerdir.[213] Ancak ikinci yorum yapay zekâ varlıklarını içeren sorumlulukla ve diğer ilgili davaların hızlı bir şekilde çözebilmek maksadıyla tamamen pratik amaçlarla tüzel kişilerdekine benzer veya tamamen onunla aynı bir varsayımsal durumun yaratılabileceğini önermektedir.[214] Böyle bir kişilik tanımanın faydaları ve zararları bütün yapay zekâ varlıkları için değil her spesifik yapay zekâ varlığı veya uygulamaları için analiz edilecek[215] ve bunların teşvik, risklerin dağılımı, insanlarla muhtemel işbirliği ve pazar yapısı açısından gösterecekleri özellikler dikkate alınacaktır.[216] Bunun sonucunda da bir yapay zekâ varlığına tüzel kişilik verilebilecektir. Bu ikinci yorumun yukarıda bir varlığa pratik sebeplerle tüzel kişilik tanınmasını öngören varsayımsal kişilik teorisinin bir uzantısı olduğu görülmektedir.

Bu ikinci yorumun önerdiği hukuki statünün en önemli amacı da bir yapay zekâ varlığının işletilmesinde çıkarları ve riskleri paylaşan ürün tasarımcıları, yazılım ve diğer hizmet sağlayıcıları, malikler ve kullanıcılar arasındaki sorumluluğun paylaştırılmasının kolaylaştırılmasıdır.[217] Bu kapsamda zarar gören kişi doğrudan tüzel kişilik tanınan yapay zekâ varlığından zararının tazminini talep edebilecek ve bu kişiliğe sağlanan geniş bir sigorta sistemi sayesinde zarar gören kişi zararının tazminini sağlayabilecektir.[218] Bu tüzel kişiliğin organizasyonel yapısı da ödenen bu miktarı yapay zekâ varlığının oluşumunda yer alan kişilere rücu edecektir.[219] Bu rücu işlemi de iki şekilde gerçekleşecektir: i) kusurlu kişiden doğrudan kar paylaşımında azaltmaya gidilecek veya ii) dolaylı olarak tüzel kişiliğin pay ve malvarlığı dağılımında yeniden bölüşümüne gidilecektir.[220] AP bu sisteme gerekçe olarak üretim ve tedarik zinciri ile yapay zekâ varlığının barındığı dijital çevrenin kompleks yapısından dolayı zarara ger-

---

213 European Parliament, s. 38.

214 European Parliament, s. 38.

215 Örneğin bu görüşe göre bir otonom araca tüzel kişilik tanınabilecek iken, bir robot süpürgeye aynı kişilik tanınmayabilir.

216 European Parliament, s. 38.

217 European Parliament, s. 44.

218 European Parliament, s. 44-45.

219 European Parliament, s. 45.

220 European Parliament, s. 45.

çekten kimin sebep olduğunun tespit edilmesine ilişkin zorluklar ve bunun sonucu olarak da pahalı ve çetrefilli davaların doğmasının engellenmiş olacağını göstermektedir.[221]

Biz bu ikinci yorum kapsamında getirilecek tüzel kişiliğin faydalı olmayacağı, tam aksine zarar görenler açısından zararını tam tazmin edememe veya tazmin sürecini uzatma riski barındırdığı ve bunun yanında birçok gereksiz uyuşmazlık yaratacağı kanaatindeyiz. Şöyle ki; zarar gören kişi bu tüzel kişilik için öngörülen sigorta sisteminden zararının tamamını tazmin edemeyebilecektir. Zira bu tüzel kişiliğin sahip olacağı sigorta poliçesi kapsamında sigortacı zararın yalnızca belirli bir kısmına kadar olanını tazmin edecektir. Bu durumda zarar gören zararının kalan kısmını karşılamak için sorumlu tutulabileceği gerçek veya tüzel kişilere başvuracaktır.

İkinci olarak bu tüzel kişiliğin tazmin ettiği zararın yapay zekâ varlığının işletilmesinde çıkarları ve riskleri paylaşan kişiler arasında dağıtılması hiç kolay olmayacağı gibi birçok uyuşmazlığı da beraberinde getirecektir. Örneğin bu kişilerden herhangi birinin kârının paylaşımında azaltmaya gidilmesi halinde bu kişi, sorumluluğun aslında kendisinde olmadığını ileri sürerek yapay zekâ varlığı için oluşturulacak olan bu tüzel kişiye dava yöneltebilecektir.

Son olarak dijital ortamın kompleks yapısından dolayı zarara gerçekten kimin sebep olduğunun tespit edilmesine ilişkin zorluk da bu tüzel kişiliğin oluşturulması için hukuken tatmin edici bir gerekçe değildir. Her ne kadar şeffaflık konusunda endişe duyacağımız gelişmeler olsa da yapay zekâ varlıklarının neden spesifik bir kararı aldığını öğrenmemize yarayacak araçlar da mevcuttur.[222] Açıklanan sebeplerle önerilen tüzel kişiliğin getirilmesinin isabetli olmadığı görüşündeyiz.

---

[221] European Parliament, s. 44-45.

[222] Örneğin ABD'de bazı eyaletler otonom araçlarda kaza verilerini de içeren veri kaydedicisi (*data recorder*) bulundurulmasını zorunlu kılan düzenlemeler getirmişlerdir. Bkz. CAL. CODE REGS. tit. 13, § 228.06(a)(6).

5. Yapay Zekâ Temsilci Olarak Değerlendirilebilir Mi?

Hukuk ve yapay zekâ doktrininde dillendirilen bir başka görüş de yapay zekânın temsilci olarak değerlendirilebileceği görüşüdür.[223] Bu görüşe göre yapay zekâ varlıkları temsilci olarak hareket etmek için insan kabiliyetlerini örnek alan varlıklar olarak anlaşılmalıdır.[224] Bu görüş ekonomi literatüründeki temsilci tanımını esas alarak yapay zekâ varlıklarının ekonomik anlamda temsilci olarak kabul edilebileceğini ileri sürmektedir.[225] Ekonomik anlamda temsilci ise bir kişinin başka bir kişiye karar alması için gereken yetkileri vermesi ve bu yetkiyi alan kişinin de bir hizmeti yerine getirmek için üçüncü kişiyle kurduğu ilişki olarak tanımlanmaktadır.[226]

Yapay zekâyı temsilci olarak kabul edip edemeyeceğimizi tespit etmeden önce hukuki açıdan temsili tanımlamamız gerekmektedir. Türk hukukunda temsil bir hukukî işlemi bir kişinin (X) başka bir kişi (Y) adına ve hesabına yapması ve işlemin hukukî sonuçlarının bu kişi (Y) üzerinde doğmasını sağlayan hukuki müessese olarak tanımlanmaktadır.[227] Temsil denildiğinde kural olarak kast edilen doğrudan temsildir ve bu temsil türü TBK m. 40/1'deki "*Yetkili bir temsilci tarafından bir başkası adına ve hesabına yapılan hukuki işlemin sonuçları, doğrudan doğruya temsil olunanı bağlar*" hükmü ile belirtilmiştir.

Bu tanım ışığında doğrudan temsil için i) temsilcinin (TE) hukuki işlemi temsil olunan (TO) adına hareket etmesi, ii) TE'nin bunu işlem yap-

---

[223] Bkz. Chopra/White, s. 11-12. Bu görüşü ileri süren Chopra ve White yapay zekâ varlığının yani failin veya temsilcinin üçüncü kişiyle bir ilişkide bulunma eyleminde bulunması ve bunun için de bir yönelmişliğinin bulunması gerektiği kontra argümanına karşı çeşitli defansif argümanlar getirmişlerdir. Yönelmiş durum teorisi adını verdikleri teorinin altında getirdikleri argümanlara yukarıda detaylıca değinilmişti.

[224] Chopra/White, s. 6.

[225] Chopra/White, s. 11.

[226] Deborah A. DeMott, "Disloyal Agents", *Alabama Law Review*, Cilt 58, Sayı 5, 2007, 1049-1068, s. 1050-51.

[227] M. Kemal Oğuzman/Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Cilt – 1,* Vedat Kitapçılık, 18. Bası, İstanbul, 2020, s. 224; Selahattin Tekinay/Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Atilla Altop, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler,* Filiz Kitabevi, 7. Bası, İstanbul, 1993, s. 167.

tığı üçüncü kişiye bildirmesi ve iii) TE'nin, TO'yu temsil yetkisinin bulunması gerekmektedir.[228] TO, TE'ye temsil yetkisini tek taraflı bir irade beyanıyla veya örtülü olarak kanı yaratıcı bir davranışla verebilir, TE'nin yetkiyi kabul etmesine gerek yoktur.[229] TBK m. 43/1 ve 2 hükümleri birlikte okunduğunda TO veya TE konumundaki bir tüzel kişiliğin sona ermesi durumunda temsil yetkisinin sona ermesi kabul edildiğinden TE'nin bir tüzel kişi de olabileceğini söyleyebiliriz.

Bu bilgiler ışığında yapay zekâ varlıklarının temsilci olarak kabul edilmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Şöyle ki; yazılım şirketi A'nın geliştirdiği yazılım faili Y aracılığıyla borsada günde binlerce kişiyle sözleşme yaptığını varsayalım. Y'nin A adına ve hesabına yapmış olduğu sözleşmenin A'yı bağlayabilmesi için A'nın Y'ye verdiği temsil yetkisini Y'nin kabul etmesine gerek yoktur[230] ancak Y'nin A adına hareket etmesi ve bunu sözleşme yaptığı kişilere bildirmesi gerekmektedir. Burada yine yukarıda tartıştığımız bilinç ve yönelmişlik unsurlarının irdelenmesi gerekmektedir. Şu anda bilince ve yönelmişliğe sahip olmayan Y'nin hukuki işlemi yaparken A adına işlem yapma iradesiyle hareket ettiğini söyleyebilir miyiz?

Bu soruya cevap verebilmemiz için hukuki işlem tanımına bakmamız gerekmektedir. Hukuki işlemin varlığı hukuk düzeninin spesifik bir hukuki sonucun gerçekleşmesine yönelmiş isteği açıklayan irade beyanına bu beyanın ilgili olduğu sonucu tanıması durumunda kabul edilir.[231] Bu tanım ışığında hukuki işlemin iki unsurundan biri olan irade beyanının varlığı için ise i) spesifik bir hukuki sonucu oluşturma arzu ve iradesinin olması (hukuki sonuç/işlem iradesi), ii) bu iradeyi bir davranışla dış

---

[228] Oğuzman/Öz, s. 228-30.

[229] Oğuzman/Öz, s. 232-33.

[230] Her ne kadar kural bu olsa da temsil yetkisi çoğu zaman sözleşmelerden doğar. Bu durumda yapay zekâ varlığının sözleşme yapabilmek için irade beyanına sahip olması ve bunun için de yine bilinç ve yönelmişlik unsurlarına sahip olması gerekecektir.

[231] Mustafa Dural/Suat Sarı, *Temel Kavramlar ve Medenî Kanunun Başlangıç Hükümleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 197.

dünyaya duyurma arzusunun olması (beyan/bildirim iradesi) ve iii) beyan iradesini somutlaştıracak davranışta bulunulması (fiil/davranış iradesi) gerekmektedir.[232]

Amaçlar, güdüler, arzular ve otonom şekilde özgürce alınmış kararlar ile hareket eden faillerin yönelmişliğe sahip olduğunu, bu kavramın bilinci de kapsadığını ve şu anda bu özelliklere sahip yapay zekâ varlığının bulunmadığını yukarıda detaylıca belirtmiştik. Dolayısıyla Y'nin A'nın adına ve hesabına yapacağı hukuki işlemlerde kendi irade beyanının varlığı gerektiğinden ve Y'nin bilinçli olarak işlem ve beyan iradesine sahip olmamasından ötürü temsil kurallarını uygulamamız mümkün gözükmemektedir.

Yapay zekâ varlığını temsilci olarak kabul etmemizdeki bir diğer önemli engel de yetkisiz temsil kurallarıdır. Örneğin yukarıdaki örnekte Y'nin sistemsel bir hatadan dolayı X ile A'nın gerçekleştirmesini istediği bir sözleşmeden farklı bir sözleşme yaptığını ve sonradan A'nın bu işleme onay vermediğini varsayalım. Bu durumda sözleşme hükümsüz olacaktır ve X zarara uğrayabilecektir. Bu ihtimalde TBK m. 47/1 kapsamında X yetkisiz temsilci konumunda değerlendirilecek Y'nin sorumluluğuna giderek olumsuz zararının veya TBK m. 47/2 gereğince hakkaniyet gerektiriyorsa olumlu zararının tazminini talep edebilecektir. Y'nin yetkisiz temsilci olarak sorumlu tutulabilmesi için kusurlu olmasına da gerek yoktur.[233] Ancak yukarıda Y'nin bu sorumluluğu kapsamında herhangi bir zararını tazmin edebilmesi için malvarlığının bulunması ve bunun için de geniş anlamda bilincinin ve yönelmişliğinin bulunması gerektiğini ancak bu özellikleri taşıyan bir yapay zekâ varlığının şu anda bulunmadığını yukarıda belirtmiştik. Dolayısıyla herhangi bir yapay zekâ varlığına temsilci statüsü vermek bu gibi durumlarda zarara uğrayan kişilerin zararına katlanması ve bu varlıkları kullanan kişilerin bu boşluğu kullanarak sorumluluktan kurtulması ile sonuçlanabilecektir.

---

[232] Dural/Sarı, s. 197-98.

[233] Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayıncılık, 25. Bası, Ankara, 2020, s. 517.

Yapay zekânın temsilci ve yapay zekâyı kullanan insan ve şirketlerin ise temsil olunan olarak değerlendirilmesi görüşü pragmatik sebeplerle daha çok Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde dillendirilmiştir. Örneğin Amerikan hukukunda temsil ilişkisi TO'nun (*principal*) TE'nin (*agent*) kendi adına hareket edeceğine ve kendi kontrolü altında olacağına rıza göstermesi ve TE'nin de bu şekilde hareket edeceğine ilişkin rıza göstermesi veya onaylaması halinde doğan bir güven ilişkisi olarak tanımlanmaktadır.[234] Böylece Amerikan hukukunda da TE temsil yetkisini kullanarak TO adına ve hesabına işlemler yapabilir ve bu işlemlerin hukuki sonucu TO üzerinde yeni haklara veya borçlara sahip olunması ile yeni bilgilerin öğrenildiğinin varsayılması şeklinde doğar.[235] Amerikan hukuku perspektifinden bakan bazı yazarlar temsil hukukunun yapay zekâ varlıklarına uygulanmasının hukuken açık, ekonomik açıdan etkili ve felsefi açıdan en uyumlu strateji olduğunu ileri sürmektedirler.[236] Bunun uygulaması için ise yapay zekâ varlığı üzerinde TO'nun kontrol derecesine göre yapay zekâ varlıklarının sınıflandırılmasını ve bu kapsamda yasal bir düzenleme ile veya bir yargı kararıyla temsilci olarak kabul edilmesi önerilmektedir.[237]

Biz Amerikan hukuku açısından da Türk hukuku açısından yukarıda ileri sürdüğümüz sebeplerden dolayı temsilci görüşünün kabulünün zorlama bir görüş olduğu kanaatindeyiz.[238] Keza burada ileri sürdüğümüz görüşle paralel olarak yapay zekânın TE olarak kabul edilmesi görüşü Amerikan hukukunda temsil kurumuna ilişkin verilen mahkeme içtihatlarının derlemesinden oluşan *Restatement* ile de açık bir şekilde çelişmektedir. Şöyle ki *Restatement*'a göre TE olabilmek için haklara ve borç-

---

[234] Restatement (Third) of Agency § 1.01 (2006). Amerikan Hukukundaki temsil kavramının Türk Hukukundaki temsil kavramıyla kıyaslandığında dar olduğu görülmektedir zira Türk Hukukunda temsil ilişkisinin doğabilmesi için TE'nin herhangi bir rıza veya onayına ihtiyaç yoktur.

[235] DeMott, s. 1051.

[236] Chopra/White, s. 23.

[237] Chopra/White, s. 24.

[238] Örneğin bilince ve yönelmişliğe sahip olmayan bir yapay zekâ varlığı temsilci olduğuna ilişkin rızayı TO'ya nasıl gösterecektir? Keza TO'ya karşı olan yükümlülüklerini nasıl yerine getirecektir?

lara sahip olma ehliyetini sağlayan "kişi" olunması gerektiği ve dolayısıyla bir cansız nesnenin veya bir hayvanın TE olmasının mümkün olmadığı açık bir şekilde belirtilmiştir.[239] Her ne kadar yapay zekâ varlıklarını yukarıda nesne olarak değil fail olarak tanımlasak da bu varlıklar hâlihazırda kişi statüsünde değildir ve bunların TE olarak değerlendirilmeleri şu an için mümkün değildir.

Bunun yanı sıra Amerikan Hukuku açısından savunulan bu görüşün altında yatan pragmatizmin bir diğer sebebi de temsil kurumunun haksız fiil sorumluluğuna etki etmesidir.[240] Şöyle ki; Amerikan Hukukunda TO, TE'nin temsil ilişkisi içinde ve kapsamında gerçekleşen haksız fiillerinden sorumlu tutulabilmektedir.[241] *Vicarious liability* denilen ve Türkçeye başkasının fiilinden sorumluluk olarak çevirebileceğimiz bu sorumluluk türünün Türk hukukundaki temsil kurumunda karşılığı yoktur. Hukukumuzda temsil yalnızca hukuki işlemler için yapılabilir, maddi fiillerde temsil olmaz.[242] Dolayısıyla Amerikan hukuku açısından yapay zekâ varlıklarına önerilen temsilci statüsünün altında yatan pragmatizmin bizim hukukumuz açısından geçerli olmadığını söyleyebiliriz.

---

[239] Restatement (Third) of Agency, § 1.04, cmt. e.

[240] Chopra ve White temsilci kurumunun yapay zekâ varlıklarına uygulanmasının en doğru hukuki çözüm olduğuna ilişkin gerekçelerini sayarken yapay zekâ varlıklarının sebep olabileceği zararların tazmini için gereken haksız fiil teorisini de çözdüğünü belirtmişlerdir. Chopra/White, s. 23.

[241] Roessler v. Novak, Florida District Court of Appeal, 858 So.2d 1158, 1162 (2003).

[242] Oğuzman/Öz, s. 224, dn. 731; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 170; Eren, s. 480. Belirtmekte fayda var ki vicarious liability kurumuna hukukumuzda denk gelebilecek en yakın kurum adam çalıştıranın sorumluluğudur ancak yine de bu iki kurum arasında önemli ayrımlar bulunmaktadır. Zira adam çalıştıranın sorumluluğunda adam çalıştıran objektif özen yükümlülüğünü yerine getirmediğinden yani kendi fiilinden dolayı sorumlu tutulmaktadır, yoksa salt çalışanının fiilinden dolayı sorumlu tutulmamaktadır. M. Kemal Oğuzman/Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Cilt – 2*, Vedat Kitapçılık, 15. Bası, İstanbul, 2020, s. 142; Eren, s. 697; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 503.

SONUÇ

Bir varlığa kişilik tanınırken takip edilecek kesin bir hukuki reçete yoktur. İnsanlara tanınan gerçek kişiliğin sosyal, politik ve ekonomik gelişmeler sonucu yeterli olmadığını anlayan hukuk düzeni alışageldiğimiz dernek, vakıf, şirket, sendika gibi varlıkların yanı sıra göller, tapınaklar, idoller, gemiler gibi sıra dışı varlıklara da tüzel kişilik tanımış ve bunu da çeşitli teorilerle desteklemiştir. Yapay zekâ varlıkları açısından uygulanması en elverişli olan teoriler ise varsayımsal ve gerçeklik teorileridir. Türk Hukuku açısından bu teoriler kapsamında yapay zekâ varlıklarına yasal düzenleme ile kişilik tanınmasında yasal bir engel bulunmasa da Türk yasa koyucuları şu anda böylesine bir kararı almaktan alıkoyacak birçok sebep mevcuttur.

Öncelikle bir varlığa kişilik tanınması için toplumsal çıkarları koruyacak pragmatik değerler yapay zekâ açısından bulunmamaktadır. İster varsayımsal teorisi ister gerçeklik teorisi uygulansın yapay zekâya tanınacak kişilik ile hedeflenen amaç elde edilemeyeceği gibi çözülmesi istenen hukuki problemler de çözülemeyecektir. Bu çalışmada ileri sürdüğümüz bu görüşün dayandığı temel ise yapay zekâya kişilik tanımanın şu andaki teknolojik konjonktürde yeterli olmadığıdır.[243] Yapay zekâya kişilik verilmesindeki en büyük engel bilinç ve yönelmişlik unsurlarıdır. Varlığının farkında olmayan bir yapay zekâ kişi statüsünün getirdiği hakların ve üstleneceği yükümlülüklerin de farkında olmayacaktır. Bir eyleme bilinçli olarak yönelmeyen yapay zekâ ise kusurlu olarak değerlendirilemeyecektir. Kıyasen kusursuz sorumluluk kurallarını uygulama ihtimalinde dahi önümüze başka bir problem çıkacaktır: Bilince ve yönelmişliğe sahip olmayan yapay zekâ sebep olduğu zararı bağımsız bir malvarlığı bulunmadığı için tazmin edemeyeceği gibi açılacak bir davada kendini temsil edemeyecek veya kendisini temsil ettiremeyecektir. Dolayısıyla yapay zekâya kişilik tanınması faydadan çok hukuki belirsizlik yaratacak, asıl sorumlu tutabileceğimiz kişilerin sorumluluktan kurtulmasına yol açabilecektir.

---

[243] Bkz aynı doğrultuda Mesut Serdar Çekin, *Yapay Zekâ Teknolojilerinin Hukuki İşlem Teorisine Etkileri*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 136-37.

İşte bu gibi teknik ve hukuki problemlerin üstesinden gelmek için "bağımlı hukuki kişilik" ve "elektronik kişilik" gibi öneriler getirilmiştir. Bu öneriler ise salt yapay zekâ varlıklarına kişilik tanınması yeniliğini mümkün kılmak için oldukça karmaşık ve bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişinin temsilciliğini veya varlığını yapay zekânın arkasında aradığı hukuki yapılar öngörmektedir. Bu gibi yapılar ise zarar gören kişinin zararını tazmin edememesine, kısmen tazmin etmesine, tazmin sürecini uzatmasına veya zorlaştırmasına yol açacaktır. Keza yapay zekâ açısından ortaya atılan 'temsilci' statüsü de bu riskleri barındırdığı gibi temsil kurumunun aradığı şartları da (özel bir yasal düzenleme yokluğunda) sağlayamayacaktır.

Bu makalede savunduğumuz görüş "*yapay zekâ varlıklarına insanların sahip olduğu üstün özelliklere sahip olmadığı için kişilik verilmesin*" gibi insanı yücelten şovenist bir duruş değildir. Zekâ ve otonomi unsurlarının süreç içinde değerlendirilmesini belirterek bu unsurların yapay zekâ tarafından sağlanması bu çalışmada önerilmiştir. Ancak realist açıdan hukuk sisteminin işleyişini ve yapay zekâ teknolojisinin şu andaki durumunu dikkate aldığımızda sorumluluğunu karşılayacak malvarlığı bulunmayan, yasal olarak muhatap alınamayan ve kendisini mahkemede temsil ettiremeyen bir varlığa kişilik tanınması bu varlıkların kötüye kullanımına yol açacak ve gereksiz birçok hukuki uyuşmazlığın çıkmasına yol açacaktır. Bu şartlar altında yapay zekâ varlığına tanınacak kişilik, Sophia örneğinde olduğu gibi, teknoloji sektörüne yönelik getirilmiş bir pazarlama çabasından ileri gidemeyecek ve anlamsız olacaktır.[244]

Her ne kadar bu makalenin konusu olmasa da bu makalede yapay zekâya önerilen kişilik teorilerinin üstüne oturduğu ve tereddütsüz varsaydığı "*yapay zekâyı üretenlerin yapay zekânın bağımsız karakterinden ötürü sorumlu tutulamayacağı*" fikrinin geçerli olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Yapay zekâ teknolojisinin lokomotifi olan ve salt kârlılık amacıyla hareket eden teknoloji şirketleri bu varlıkların oluşturulmasından, geliştirilmesinden ve işletilmesinden sorumludurlar ve keza o şekilde de hareket etmektedirler. Dolayısıyla kişilik verilmesi yerine yapay zekâ varlığını üreten ve kullanan kişilerin sorumluluğu açısından sözleşme, haksız fiil

[244] Reynolds.

ve sebepsiz zenginleşme kurumlarının uygulanmasını mümkün kılabilecek pratik çözümlerin geliştirilmesi daha gerçekçi görünmektedir. Nitekim Avrupa Komisyonu'nun geçtiğimiz günlerde yayınlamış olduğu Yapay Zekâ Sorumluluk Direktifi Önerisi de yapay zekâ varlıklarının sebep olduğu zararlarda zarar gören kişilerin kusura dayanan haksız fiil sorumluluğu kapsamında ilgili kişilerin kusurunu ispat açısından kolaylaştırıcı kuralların getirilmesini teklif etmektedir.[245]

Son olarak yapay zekâ kişiliğine dair gelecek bakımından şu tahmini yapabiliriz: Bilişsel ve bilgisayar bilimleri ile nörobilim alanında yapılan çalışmalarda insan beyninin hesaplamalı yapısının örnek alınarak yapay zekâ varlıklarının da bilince ve yönelmişliğe sahip olabileceği şu anda teknik olarak mümkün görülmektedir. Nitelim bu çalışmalar genel yapay zekâ çalışmalarını da hızlandırabilecektir. Böylesine bir yapay zekâ teknolojisine eriştiğimizde yapay zekâya kişilik verilmesinde herhangi bir felsefi, pratik veya hukuki engel de kalmayacaktır. Ancak bu kararın yasa koyucu tarafından hemen mi yoksa bir süre sonra mı alınacağı yapay zekâ ile gerçekleşecek sosyal etkileşimimize bağlı olacaktır. Nitekim on binlerce yıllık insanlık tarihinde bile kendi türünden olan bazı insanları (yani köleleri) hukuki anlamda kişilikten soyutlayan yasa koyucular insan seviyesinde veya belki de bunu aşan bilişsel kapasiteye sahip olabilecek bu varlıklara idealist bir şekilde kişi statüsünü bahşedeceğini düşünmek gerçekçilikten uzak olabilir. Belki de böyle bir evrende bu varlıklar kendi kişi statülerini ve beraberinde getireceği hakları elde etmek için mücadele etmek zorunda kalacaklardır.

---

[245] European Commission, *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Adapting Non-Contractual Civil Liability Rules to Artificial Intelligence (AI Liability Directive)*, Brussels, 2022.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Informationszeitalter, in dem wir leben, beeinflussen Anlagen der künstlichen Intelligenz unser Leben in sozialer und wirtschaftlicher Hinsicht. Tatsächlich erleben wir diese sozialen und wirtschaftlichen Auswirkungen aus erster Hand in Sektoren wie Online-Shopping, Social Media, Werbung, Luftfahrt, Landwirtschaft, Bank- und Finanzwesen, Cybersicherheit, Kundendienst und Automobil, in denen künstliche Intelligenz eingesetzt wird. Die wichtigsten Merkmale, die diesem Erfolg von Systemen der künstlichen Intelligenz zugrunde liegen, sind ihre Fähigkeit, im Gegensatz zu anderer automatisierter Software korrekt auf die Szenarien zu reagieren, denen sie begegnen. In diesen Aspekten unterscheiden sich Systeme künstlicher Intelligenz von anderen Objekten. Aufgrund dieser Merkmale wurde der rechtliche Status von Systemen der künstlichen Intelligenz diskutiert. Insbesondere wurde diskutiert, ob diese Einheiten als juristische Personen anerkannt werden können. Die Antwort auf diese Frage wird uns auch zeigen, wen wir für Schäden haftbar machen sollten, die von Einheiten der künstlichen Intelligenz verursacht werden. Dieser Artikel versucht eine Antwort auf diese grundlegende Frage zu geben. Um dies zu erreichen, bedient es sich rechtsvergleichender, interdisziplinärer und doktrinärer Methoden.

In diesem Zusammenhang werden zunächst die Begriffe Person, natürliche Person und juristische Person des türkischen Rechts erläutert und die Voraussetzungen für diesen Status untersucht. Infolgedessen ist eine gesetzliche Regelung ein Muss, damit eine juristische Person als Person im türkischen Recht akzeptiert werden kann. Anschließend werden hypothetische, Realitäts- und Gemeinschaftstheorien der Rechtspersönlichkeit untersucht. Unter diesen Theorien ist die Realitätstheorie die am besten geeignete Theorie, da die physische Existenz einiger Entitäten der künstlichen Intelligenz mit dieser Theorie vereinbar ist. Hypothetische Theorie kann verwendet werden, um einen Zweck für künstliche Intelligenzsysteme zu erreichen oder ein Problem im Zusammenhang mit diesen Systemen zu lösen. Es wurde der Schluss gezogen, dass es nicht möglich ist, die Gemeinschaftstheorie auf Einheiten der künstlichen Intelligenz anzuwenden. Bei dieser Diskussion wurde auch der Ansatz der amerikanischen Rechtsliteratur und Rechtsprechung berücksichtigt.

In der Fortsetzung des Artikels wird ausführlich und aus kritischer Perspektive diskutiert, ob Entitäten der Künstlichen Intelligenz Persönlichkeit

verliehen werden kann. In dieser Diskussion werden die Elemente Intelligenz, Autonomie, Bewusstsein und Intentionalität diskutiert, die notwendig sind, damit eine Persönlichkeit in den Bereichen Recht und Philosophie anerkannt wird. Künstliche Intelligenzeinheiten können das Element der Intelligenz haben, was die Fähigkeit bedeutet, ihre Ziele in verschiedenen Umgebungen zu erreichen. In ähnlicher Weise können wir für die Autonomie, also die Fähigkeit, Entscheidungen ohne Einmischung von außen zu treffen, zu dem gleichen Schluss kommen. Es wurde jedoch vorgeschlagen, dass diese beiden Elemente in einem Kontinuum bewertet werden sollten. Andernfalls kann geschlussfolgert werden, dass eine künstliche Intelligenz, die im Lichte dieser Definitionen keine Aktion ausführen kann, nicht intelligent oder autonom ist. Im Rahmen dieses Arguments können Entitäten der künstlichen Intelligenz als niedrige bis mittlere bis hohe Intelligenz und Autonomie klassifiziert werden.

Andererseits haben Entitäten der künstlichen Intelligenz kein Bewusstsein und keine Intentionalität. Diese Schlussfolgerung wurde durch die Verwendung von Studien in der Informatik und den Neurowissenschaften erreicht. Obwohl Wissenschaftler Schwierigkeiten haben, Bewusstsein zu definieren, weist die allgemein akzeptierte Definition auf die Existenz einer subjektiven Erfahrung hin. Es gibt keine künstliche Intelligenz, die dies hat. Wir suchen nicht den Zustand des Bewusstseins am Anfang der Persönlichkeit in realen Personen. Wir betrachten den vollständig und lebendig geborenen Fötus ohne Bewusstsein als eine Person. Diese Ausnahme ändert jedoch nichts daran, dass die Rechtsordnung bewusste Menschen in den Mittelpunkt stellt. Es ist sinnlos, die erlangten Rechte zu nutzen oder die Pflichten unbewusst zu erfüllen. Ebenso verhält es sich mit juristischen Personen. In juristischen Personen werden die Angelegenheiten der Persönlichkeit von bewussten Menschen durchgeführt.

Die Schlussfolgerung, zu der wir für das Bewusstsein gelangt sind, gilt auch für die Intentionalität. Ein Wesen, das nicht bewusst auf eine Handlung gerichtet ist, hat keine Intentionalität. Intentionalität ist eng mit dem Begriff der Fahrlässigkeit verbunden. Bei der Beurteilung der Fahrlässigkeit bei der Deliktshaftung wird menschliches Handeln zugrunde gelegt. Es wird nicht möglich sein, eine Entität der künstlichen Intelligenz zu bewerten, die keine Vorsätzlichkeit im Sinne von Fahrlässigkeit aufweist. Eine KI-Einheit ohne allgemeine Absicht wird nicht in der Lage sein, Vermögenswerte zu erwerben oder sich vor Gericht zu vertreten. Die Existenz einer künstlichen Intelligenz,

der diese Merkmale fehlen, kann rechtlich nicht angegangen werden. Es ist auch nicht pragmatisch, einem solchen Wesen Persönlichkeit zu verleihen.

Im vierten Teil des Artikels werden rechtsvergleichende Rechts- und Lehrentwicklungen im Zusammenhang mit Künstlicher Intelligenz und Rechtspersönlichkeit untersucht. Dieser Abschnitt enthält empirische Studien zu den Bedingungen, unter denen amerikanische Gerichte einem Unternehmen Persönlichkeit verleihen. Diese empirischen Studien stehen im Einklang mit den Schlussfolgerungen im zweiten und dritten Teil des Artikels. Beispielsweise können KI-Einheiten derzeit nicht die von amerikanischen Gerichten berücksichtigten Bedingungen erfüllen, wie das Vornehmen von Rechtsgeschäften, das Einreichen einer Klage und das Besitzen der erforderlichen Merkmale, um verklagt zu werden. Ebenso wurden abhängige und unabhängige Rechtspersönlichkeitstypen, die auf amerikanischem Recht basieren, aufgrund der aktuellen Fähigkeiten künstlicher Intelligenz kritisiert.

Anschließend wurden die Entwicklungen im EU-Recht zu diesem Thema untersucht. Das vom Europäischen Parlament vorgeschlagene Konzept der „elektronischen Persönlichkeit" wurde eingehend untersucht. Obwohl dieser Persönlichkeitstyp zunächst als eigenständige juristische Person gedacht war, wurde er nach der Kritik aufgegeben und auf eine Art juristische Person beschränkt. Diese juristische Person wird jedoch nicht in der Lage sein, die versprochenen Leistungen zu erbringen, und wird den Prozess der Entschädigung der geschädigten Personen erschweren. Aus ähnlichen Gründen wird es zu unnötigen Rechtsstreitigkeiten zwischen den Personen führen, die diese Entität geschaffen haben.

In diesem Artikel wird auch der Ansicht widersprochen, dass Entitäten der künstlichen Intelligenz wie im Rechtsbegriff der Agentur als Agenten betrachtet werden sollten. Künstliche Intelligenzen können nicht als Agenten akzeptiert werden, da der für die einzuleitenden rechtlichen Schritte erforderliche Wille von der künstlichen Intelligenz nicht gezeigt wird. Die Haftung, die im Falle einer unbefugten Darstellung entstehen kann, wird nicht von künstlicher Intelligenz erfüllt, die kein Bewusstsein und keine Absicht hat.

Infolgedessen gibt es für uns keinen rechtlichen oder wirtschaftlichen Vorteil, Entitäten der künstlichen Intelligenz als Personen im Rahmen der hypothetischen Theorie oder der Realitätstheorie zu akzeptieren. Im Gegenteil,

ein solcher Schritt wird viele Unsicherheiten und Rechtsunsicherheiten hervorrufen. Klüger wäre es, künstliche Intelligenz nicht als Person zu erkennen und sie als Agent mit eigenen Eigenschaften zwischen Mensch und Objekt zu bewerten. Dieses Ergebnis basiert nicht auf der Annahme, dass künstliche Intelligenz nicht alle Eigenschaften des Menschen besitzt. Im Gegenteil, das Ergebnis basiert auf pragmatischen Gründen, um die chaotischen Folgen der Persönlichkeitserkennung zu verhindern. Für Schäden, die von Einheiten der künstlichen Intelligenz verursacht werden, sollten besondere Regeln eingeführt werden, indem die einzigartigen Eigenschaften dieser Vermögenswerte berücksichtigt werden, und diese Regeln sollten im Rahmen der Vertrags-, Deliktshaftungs-, Produkthaftungs- und ungerechtfertigten Bereicherungsinstitutionen gehandhabt werden, die wir jetzt haben.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

BANTEKA Nadia, "Artificially Intelligent Persons", *Houston Law Review*, Cilt 58, Sayı 3, 2021, 537-596.

BAYERN Shawn, "The Implications of Modern Business-Entity Law for the Regulation of Autonomous Systems", *European Journal of Risk Regulation*, Cilt 19, Sayı 2, 2016, 93-112.

BERG Jessica, "Of Elephants and Embryos: A Proposed Framework for Legal Personhood", Hastings Law Journal, Cilt 59, Sayı 2, Ocak 2007, 369-406.

BİLGİLİ Fatih/DEMİRKAPI Ertan, Şirketler Hukuku, Dora Yayınları, Bursa, 2012.

BOLTER J. David, Turing's Man Western Culture in the Computer Age, Penguin Books, Londra, 1986.

BRYSON Joanna/DIAMANTIS Mihailis/GRANT Thomas D., "Of, for, and by the People: The Legal Lacuna of Synthetic Persons", *Artificial Intelligence and Law*, Cilt 25, Eylül 2017, 273-291.

CALO Ryan, Robots As Legal Metaphors, *Harvard Journal of Law & Technology*, Cilt 30, Sayı 1, Sonbahar 2016, 209-237.

CALVERLEY David J., "Imagining a Non-Biological Machine as a Legal Person", *Al & Society*, Cilt 22, 523–537.

CANDEUB Adam, "Consciousness & (and) Culpability", *Alabama Law Review*, Cilt 54, Sayı 1, 2002, 113-146.

ČERKAA Paulius/GRIGIENĖA Jurgita/SIRBIKYTĖB Gintarė, "Is It Possible to Grant Legal Personhood to Artificial Intelligence Software Systems?", *Computer Law & Security Review*, Cilt 33, Sayı 5, Ekim 2017, 685-699.

CHALMERS David J., *The Conscious Mind*, Oxford University Press, Oxford, 1996.

CHOPRA Samir/WHİTE Laurence F., *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*, University of Michigan Press, Michigan, 2011.

ÇEKER Mustafa, Ticaret Hukuku, Karahan Yayınevi, 3. Bası, Adana, 2016.

ÇEKİN Mesut Serdar, *Yapay Zekâ Teknolojilerinin Hukuki İşlem Teorisine Etkileri*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 136-37.

ÇELEBİ Özgün, "Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 76, Sayı 2, 2018, 559-622.

DARLING Kate, "Extending Legal Protection to Social Robots: The Effects of Anthropomorphism, Empathy, and Violent Behavior Towards Robotic Objects", *Robot Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Massachusetts, 2016, s. 213-14.

DEHAENE Stanislas/LAU Hakwan/KOUIDER Sid, "What Is Consciousness, and Could Machines Have It?", *Science*, Cilt 358, Sayı 6362, Ekim 2017, 486-492.

DEMOTT Deborah A., "Disloyal Agents", *Alabama Law Review*, Cilt 58, Sayı 5, 2007, 1049-1068.

DUFF Patrick William, "The Personality of an Idol", *The Cambridge Law Journal*, Cilt 3, Sayı 1, Kasım 1927, 42-48.

DURAL Mustafa/ÖĞÜZ Tufan, *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, 21. Bası, İstanbul, 2020.

DURAL Mustafa/SARI Suat, *Temel Kavramlar ve Medenî Kanunun Başlangıç Hükümleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.

DURSTELER Eric R., *Venetians in Constantinople: Nations, Idendity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean*, The John Hopkins University Press, Maryland, 2006.

EREN Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayıncılık, 25. Bası, Ankara, 2020.

European Commission Directorate-General for Justice and Consumers, Liability for artificial intelligence and other emerging digital technologies, Publications Office, 2019.

European Commission, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Adapting Non-Contractual Civil Liability Rules to Artificial Intelligence (AI Liability Directive), Brussels, 2022.

European Economic and Social Committee, Opinion of the European Economic and Social Committee on 'Artificial intelligence - The consequences of artificial intelligence on the (digital) single market, production, consumption, employment and society' (own-initiative opinion), 2017.

European Parliament, Civil Law Rules on Robotics P8_TA (2017) 0051.

European Parliament, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, Artificial Intelligence and Civil Liability: Legal Affairs, Brussels, 2020.

FAGUNDES Dave, "What We Talk about When We Talk about Persons: The Language of a Legal Fiction", *Harvard Law Review*, Cilt 114, Sayı 6, 2001, 1745-1768.

FLORIDI Luciano/SANDERS J.W., "On the Morality of Artificial Agents", Minds & Machines, Cilt 14, Ağustos 2004, 349–379.

FRENCH Peter A., *Collective and Corporate Responsibility*, Columbia University Press, New York, 1984.

GIERKE Dr Otto, *Political Theories of the Middle Age*, Cambridge University Press, Cambridge, 1913.

GRAY John Chipman, *The Nature and Sources of the Law*, Columbia University Press, 1. Bası, New York, 1909.

HALLEVY Gabriel, *Liability for Crimes Involving Artificial Intelligence Systems,* Springer, Berlin, 2015.

HILDEBRANDT Mireille, "Criminal Liability and 'Smart' Environments", *Philosophical Foundations of Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford, 2011.

HILDT Elisabeth, "Artificial Intelligence Does Consciousness Matter?", *Frontiers in Psychology*, Cilt 10, Temmuz 2019, 1-3.

HORWITZ Morton J., "Santa Clara Revisited: The Development of Corporate Theory", West Virginia Law Review, Cilt 88, Sayı 2, 1985, 173-224.

KANE Robert, *The Significance of Free Will*, Oxford University Press, Oxford, 1996.

KOOPS Bert-Jaap/HILDEBRANDT Mireille/JAQUET-CHIFFELLE David-Olivier, "Bridging the Accountability Gap: Rights for New Entities in the Information Society", *Minnesota Journal of Law Science & Technology*, Cilt 11, Sayı 2, 2010, 497-561.

KRAMM Matthias, "When a River Becomes a Person", *Journal of Human Development and Capabilities*, Cilt 21, Sayı 4, Ağustos 2020, 307-309.

KURTULAN GÜNER Gökçe, Trust ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, On iki Levha, İstanbul, 2022.

LASKI Harold J., "The Personality of Associations", Harvard Law Review, Cilt 29, Sayı 4, Şubat 1916, 404-426.

LEGG Shane/HUTTER Marcus, "Universal Intelligence: A Definition of Machine Intelligence", *Minds & Machines*, Cilt 17, Aralık 2007, 391-444.

LEHMAN-WILZIG Sam N., "Frankenstein Unbound: Towards a Legal Definition of Artificial Intelligence", *Futures,* Cilt 13, Sayı 6, 1981, 442-457.

LOCKE John, *An Essay Concerning Human Understanding*, Hackett, Indianapolis, 1996.

MANZOTTI Riccardo/CHELLA Antonio, "Good Old-Fashioned Artificial Consciousness and the Intermediate Level Fallacy", *Frontiers in Psychology*, Cilt 5, Sayı 39, 2018, 1-10.

MAWANI Renisa, *Across Oceans of Law,* Duke University Press, Durham, 2018.

MAYER Carl J., "Personalizing the Impersonal: Corporations and the Bill of Rights", Hastings Law Journal, Cilt 41, Sayı 3, Mart 1990, 577-668.

OĞUZMAN Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY-ÖZDEMİR Saibe, *Eşya Hukuku*, Filiz Kitabevi, 15. Bası, 2012.

OĞUZMAN Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY-ÖZDEMİR Saibe, *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, 19. Bası, İstanbul, 2020.

OĞUZMAN M. Kemal/ÖZ Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Cilt – 1*, Vedat Kitapçılık, 18. Bası, İstanbul, 2020.

OĞUZMAN M. Kemal/ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Cilt – 2, Vedat Kitapçılık, 15. Bası, İstanbul, 2020.

ÖZTAN Bilge, *Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinde Organ Kavramı ve Organın Fiillerinden Sorumluluk*, Adalet Yayınevi, Ankara, 1970.

PAGALLO Uga, "From Automation to Autonomous Systems: A Legal Phenomenology with Problems of Accountability", Proceedings of the Twenty-Sixth International Joint Conference on Artificial Intelligence, Ağustos 2017, 17-23.

POSNER Richard A., "An Economic Theory of the Criminal Law", *Columbia Law Review*, Cilt 85, Sayı 6, Ekim 1985, 1193-1231.

PULAŞLI Hasan, Yeni Şirketler Hukuku: Genel Esaslar Cilt 1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

RADIN Max, "The Endless Problem of Corporate Personality", *Columbia Law Review*, Cilt 32, Sayı 4, Nisan 1932, 643-667.

RUSSELL Stuart/NORVIG Peter, Artificial Intelligence: A Modern Approach, Pearson, 3. Bası, Londra, 2010.

SCHANE Sanford A., "Corporation is a Person: The Language of a Legal Fiction", *Tulane Law Review*, Cilt 61, Sayı 3, 1986-1987, 563-610.

SEARLE John R., "Consciousness, Explanatory Inversion, and Cognitive Science", *Behavioral & Brain Sciences*, Cilt 13, Sayı 4, 1990, 585-596, s. 586.

SEARLE John R., "Minds, Brains, and Programs", *The Behavioral and Brain Sciences*, Cilt 3, Sayı 4, 1980, 417-457, s. 417-418.

SEROZAN Rona, "Hukukta Yöntem", *Yaşar Üniversitesi Dergisi Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan*, Sayı 8 (Özel Sayı), 2013, 2423-2440.

SEROZAN Rona, *Kişiler Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.

SLOMAN Aaron, "How to Dispose of the Free Will Issue", *AISB Quarterly*, Cilt 81, 1992, 31-32, s.31.

SOLUM Lawrence B., "Legal Personhood for Artificial Intelligences", *North Carolina Law Review*, Cilt 7, Sayı 4, Nisan 1992, 1231-1287.

STRADELLA Elettra/SALVINI Pericle/PIRNI Alberto/DI CARLO Angela/ODDO Calogero Maria/DARIO Paolo/PALMERIN Erica, "Robot Companions as Case-Scenario for Assessing the "Subjectivity" of Autonomous Agents. Some Philosophical and Legal Remarks", *CEUR Workshop Proceedings*, Cilt 885, Ocak 2012.

TEKİNAY Selahattin/AKMAN Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Filiz Kitabevi, 7. Bası, İstanbul, 1993.

TEZİÇ Erdoğan, Anayasa Hukuku, 13. Bası, Beta Basım, Ankara, 2009.

WILLICK Marshal S., "Constitutional Law and Artificial Intelligence: The Potential Legal Recognition of Computers as 'Persons'", *Proceedings of the Ninth International Joint Conference on Artificial Intelligence*, Cilt 2, 1985, 1271-1273.

Kararlar

Bumper Dev. Corp. v. Commissioner of Police, [1991] 1 W.L.R. 1362 (C.A.).

Corso v. Crawford Dog & Cat Hosp., Inc., 415 N.Y.S.2d 182 (1979).

Int'l Shoe Co. v. Washington, 326 U.S. 310 (1945).

Louisville, Cincinnati & Charleston Railroad Co. v. Letson, 43 U.S. (2 How.) 497 (1844).

Naruto v. Slater, 2016 U.S. Dist. LEXIS 11041, 10 (N.D. Cal. 2016).

Nonhuman Rts. Project ex rel. Tommy v. Lavery, 54 N.Y.S.3d 392 (N.Y. App. Div. 2017).

Roessler v. Novak, Florida District Court of Appeal, 858 So.2d 1158 (2003).

Trustees of Dartmouth College v. Woodward, 17 U.S. (4Wheat.) 518 (1819).

Tucker vs. Alexandroff, 183 U.S. 424 (1902).

Yargıtay 21 HD, 13684/3834, 04.03.2014.

İnternet Kaynakları

"This Chinese Company Has the World's First AI-powered Female Bot As CEO" (CNBC TV18, 8 Eylül 2022), <https://www.cnbctv18.com/news/this-chinese-company-has-the-worlds-first-ai-powered-female-bot-as-ceo-14679721.html> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

ALLGROVE Benjamin D., Legal Personality for Artificial Intellects: Pragmatic Solution or Science Fiction?, 2004, (Doktora Tezi, University of Oxford), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=926015.

CRAWFORD Toby, "Roomba getting stuck? Try this trick!", Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=-pDUZ_O4Y-o> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

DENETT Daniel C., Consciousness in Human and Robot Minds, <https://ase.tufts.edu/cogstud/dennett/papers/concrobt.htm.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

GommeBlog.it: Car & Performance, BMW Car Factory ROBOTS - Fast Manufacturing, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=P7fi4hP_y80> erişim tarihi 10 Ekim 2022.

JJRicks Studios, "Waymo Self Driving Taxi Goes Rogue: Blocks Traffic, Evades Capture | JJRicks Rides With Waymo #54", Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=zdKCQKBvH-A&t=1311s.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

KNIGHT Heather, How Humans Respond to Robots: Building Public Policy Through Good Design, (Brookings Report, 29 Temmuz 2014), <https://www.brookings.edu/research/how-humans-respond-to-robots-building-public-policy-through-good-design/> erişim tarihi 11 Ekim 2022.

LEMOINE Blake, "Is LaMDA Sentient?—an Interview" (Medium, 11 Haziran 2022), <https://cajundiscordian.medium.com/is-lamda-sentient-an-interview-ea64d916d917> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

Open Letter To The European Commission Artificial Intelligence And Robotics, <http://www.robotics-openletter.eu/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

Philosophy of Mind of John Searle, <https://www.britannica.com/biography/John-Searle/Philosophy-of-mind.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

REYNOLDS Emily, "The Agony of Sophia, The World's First Robot Citizen Condemned to a Lifeless Career in Marketing" (Wired, 1 June 2018), <https://www.wired.co.uk/article/sophia-robot-citizen-womens-rights-detriot-become-human-hanson-robotics> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

SHEPARDSON David, "GM Startup Cruise Recalls and Revises Self-driving Software After Crash", Reuters, <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/gms-cruise-recalls-revises-self-driving-software-after-crash-2022-09-01/.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

Society of Automobile Engineers International, "Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles" SAE, <https://www.sae.org/standards/content/j3016_202104/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

SOLUM Lawrence B., "Legal Theory Lexicon 027: Persons and Personhood, Legal Theory Lexicon" (2019), <https://lsolum.typepad.com/legaltheory_lexicon/2004/03/legaltheoryle_2.html> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

Stanford Encyclopedia of Philosophy, Agency, <https://plato.stanford.edu/entries/agency/#:~:text=In%20very%20general%20terms%2C%20an,a%20standard%20theory%20of%20action.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

TİKU Nitashu, "The Google Engineer Who Thinks the Company's AI Has Come to Life" (The Washington Post, 11 Haziran 2022), <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/06/11/google-ai-lamda-blake-lemoine/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

Türkiye İstatistik Kurumu, Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Karayolu-Trafik-Kaza-Istatistikleri-2021-45658.> erişim tarihi 5 Ekim 2022.

ZIMMERMAN Evan J., Machine Minds: Frontiers in Legal Personhood, (yayınlanmamış taslak metin), <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=25639z≈≈65> erişim tarihi 5 Ekim 2022.